

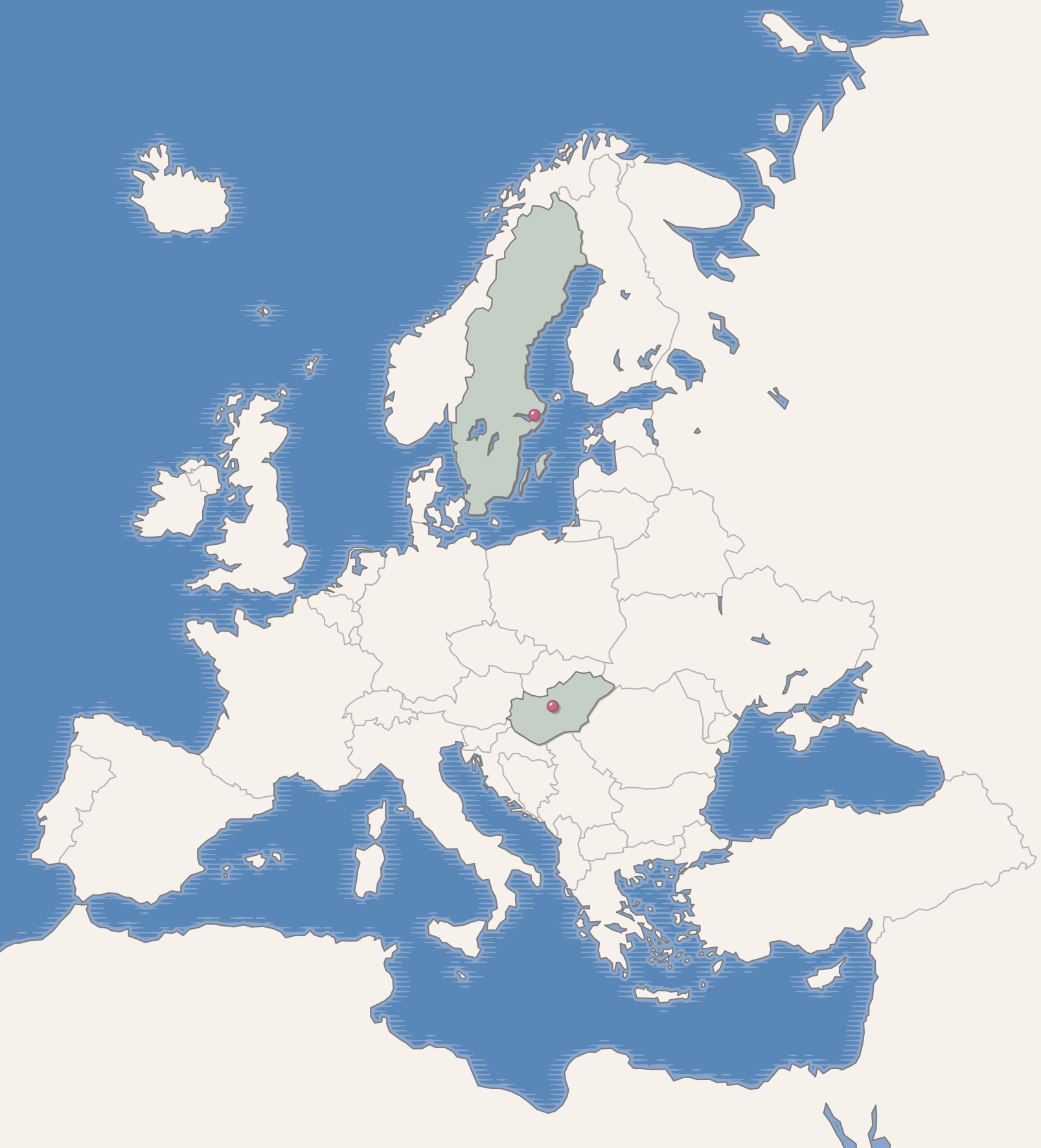
Sverige och Ungern

Svédország és Magyarország

THE SWEDISH INSTITUTE

A két ország közötti távolság ellenére a magyarok és a svédek útbai gyakran keresztezték egymást a történelem folyamán. A találkozási pontok a XVII. századi Közép-Európa csataterain való nagyívű együttműködési próbálkozásoktól egészen a napjainkban egyre szorosabbá fűződő gazdasági, kulturális és politikai kapcsolatokig terjednek.

Ezek a kapcsolatok nem ritkán egy-egy kiemelkedő személyiség – a két ország közeledését célzó – erőfeszítéseinek köszönhetőek. Svédország kiállása az elnyomott magyar nép mellett az 1956-os forradalom idején, illetve a nagyszámú magyar menekült befogadása tovább erősítette a kötelékeket a két nép között.

Ebben a füzetben Daniel Gustafsson Svédország és Magyarország közös történelméről ír és bemutatja azokat a személyeket, akik meghatározóak voltak a két ország kapcsolatának alakulásában.

Ungrare och svenskar har, trots avståndet mellan de båda länderna, ofta korsat varandras vägar genom tiderna, från storslagna försök till samarbete på Centraleuropas slagfält under 1600-talet till dagens allt tätare ekonomiska, kulturella och politiska kontakter. Inte sällan har relationerna byggts på en rad färgstarka individers personliga insatser för att föra länderna närmare varandra. Sveriges ställningstagande för de förtryckta ungrarna under revolten 1956 och mottagandet av en stor grupp ungerska flyktingar därefter kom att ytterligare stärka banden mellan de två folken under 1900-talet.

Frilansskribenten *Daniel Gustafsson* berättar här om Sveriges och Ungerns gemensamma historia och om personer som varit tongivande i ländernas kontakter.

Történelem és politika

Ha Svédország és Magyarország történelmi kapcsolatairól kívánunk szólni, elsősorban az a kérdés merülhet fel, miért adódott erre oly kevés lehetőség az évszázadok során. A két ország között ugyanis óriási a távolság, amely nemcsak kilométerekben mérhető, hanem *történelmi* távlatokban is. Mindkét ország a saját földrajzi régiója történelmi eseményeinek sodrában élt, s ez az évek során egymástól teljesen távol álló politikai rendszerekben, egymástól igen különböző módon zajlott.

Amikor Svédország és Magyarország külön utakat járó történelme mégis összetalálkozott, ennek történelmi súlya nemigen volt, és általában egy-egy személy lelkesedése eredményezte. Elsősorban a XVII–XVIII. századi svéd nagyhatalmi törekvések következtében fellépő különböző ellentétek miatt délre vonuló svédek kerültek kapcsolatba magyarokkal. Azt sajnos el kell ismerni, hogy ezek a svéd-magyar együttműködések egyáltalán nem a béke jegyében zajlottak. De olykor-olykor ennél önzetlenebb indokok is vezettek svédeket Magyarországra. Az 1848–49-es szabadságharc során önkéntes svéd katonák harcoltak a magyarok soraiban. Raoul Wallenberg és Valdemar Langlet budapesti zsidók megmentéséért folytatott mentőakciói a II. világháború során szintén jó példák erre.

Az elmúlt évszázadokban a két ország történelmének alakulását nem egyszer a környező nagyhatalmak diktálták. Svédországnak sikerült megtartania függetlenségét, Magyarország viszont először az Osztrák-Magyar Monarchia részeként a Habsburg Birodalommal fonódott össze, ezt követően Németországgal szövetkezett, azután a Szovjetunió érdekszférájába került – mindez döntő hatással volt az ország XX. századi történelmére. Magyarország részt vett mindkét világ-

Historia och politik

För att kunna göra en rättvis beskrivning av Sveriges och Ungerns historiska förbindelser, ligger det nära till hands att först peka på vad som har begränsat förutsättningarna för dem. Det finns nämligen, diplomatiskt uttryckt, ett ganska stort avstånd mellan Ungern och Sverige, ett avstånd som inte bara kan mätas i kilometer och mil, utan också som ett påtagligt historiskt avstånd. De båda länderna har varit nära knutna till de egna regionernas historiska förlopp, och de har genom åren ofta förts i helt olika riktningar, in i helt olika politiska system.

När de båda ländernas respektive historia griper in i varandra har det varit med ganska små kuggar, inte sällan i skepnad av enstaka personer. Ett tydligt drag är att det oftast handlat om svenskar som dragit söderut och fått kontakt med ungrare i samband med andra konflikter, inte sällan motiverade av Sveriges stormaktsambitioner under 1600- och 1700-talen. Tyvärr, måste man nog säga, skedde samarbetet mellan ungrare och svenskar alltför ofta under allt annat än fredliga omständigheter. Men även mer ideella motiv har fört svenskar till Ungern. Under resningen mot Österrike 1848–49 deltog frivilliga svenska soldater på ungrarnas sida. Raoul Wallenberg och Valdemar Langlets insatser för att rädda Budapests judar under andra världskriget är ett annat exempel.

De båda länderna har i modern tid rört sig i riktningar som ofta dikterats av en mäktigare omvärld. Där Sverige ändå lyckades behålla sin frihet, sammanfogades Ungern först med Habsburgs välde som en del av dubbelmonarkin, varpå man först lärer sig med Tysklands och sedan hamnade inom Sovjets intressesfär – allt detta med avgörande betydelse för landets 1900-talshistoria. Ungern deltog med svåra följder i de båda världskrigen och vid fredsavtalet i Trianon 1920 förlora-

háborúban, s ennek súlyos következményei voltak. Az 1920-ban aláírt Trianoni békeszerződéssel elvesztette egykori területének kétharmadát és a lakosság jelentős részét.

Svédországnak sikerült kimaradnia a XX. század nagy konfliktusaiból, s míg Európa nagy része romokban hevert, és Magyarország szomszédaival együtt (Ausztria kivételével) a Moszkva diktálta politika áldozata lett, Svédországnak sikerült felépítenie egy jóléti társadalmat, a sokszor emlegetett „svéd modellt“. Az 1956-os forradalom kapcsán több ezer magyar talált menedéket Svédországban, s a svéd társadalom minden rétege mélyen szimpatizált az elnyomott magyar néppel. Az eltelt évtizedek alatt ezek a magyarok svédeké váltak (svéd-magyarokká), és gyorsan beilleszkedtek a svéd „népi otthonba“. (*Népi otthon*: – svenska folkhemmet - a svéd szociáldemokraták eszméje egy minden szociális réteget átfogó, piaczdaságon alapuló társadalomról.) A svéd-magyarok jelenléte a jóléti államban egyben a mélyen megosztott Európához való közelségre emlékeztetett.

A XX. század vége felé, a korábban keleti blokknak nevezett területen a régi rezsimok gyorsan és viszonylag váratlanul feloszlottak, s lehetőség adódott új közösségek kialakulására. Ma Magyarország és Svédország úgy politikailag, mint gazdaságilag közelebb áll egymáshoz, mint valaha, de továbbra is különböző hagyományos történelmi egységek, a közép-európai, illetve a balti-tengeri régió részei. Az egyre globalizáltabb világ ellenére továbbra is a közvetlenül szomszédos országokkal tartják a legszorosabb kapcsolatot.

Az 1990-es rendszerváltás óta végre valahára mégis áthidalhatóvá vált az említett történelmi távolság, méghozzá oly módon, amire húsz évvel ezelőtt még csak kilátás sem volt. A fennálló távolság ellenére létező kevés érintkezési pont vezetett a mai mélyebb kapcsolatokhoz, bár az idevezető út hosszú és göröngyös volt. Ha a földrajzi és történelmi távolságokhoz még a nyelvi különbözőséget is hozzátesszük, valóban meglepő, hogy a két ország történelme milyen gyakran összetalálkozott, a kora középkortól egészen napjainkig. Az érintkezési pontok közül egyik-másik, bármily jelentéktelennek is tűnik, mégiscsak drámai, és érdekes lehet azok számára, akiket érdekel, milyen összekötő kapcsok léteztek az évek során Svédország és Magyarország között.

de man stora delar av sitt forna territorium och sin befolkning.

Sverige lyckades hålla sig utanför de stora 1900-talskonflikterna och kunde bygga upp ett välstånd och en omtalad ”svensk modell”, allt medan stora delar av Europa låg i ruiner och Ungern tillsammans med sina grannländer underkastades en Moskva-dikterad politik. Tusentals ungrare som flydde regimen i samband med upproret 1956 fick en fristad i Sverige, där svenskar även i de breda folklagren sympatiserade djupt med det förtryckta ungerska folket. På så sätt blev ungrare svenskar – svensk-ungrare – och de kom att integreras snabbt i det svenska folkhemmet. Samtidigt påminde svensk-ungrarnas närvaro med största tydlighet om välfärdsstatens närhet till ett djupt splittrat Europa.

När 1900-talet led mot sitt slut upplöstes mycket snabbt och ganska oväntat de gamla regimerna i det som tidigare kallades östblocket, och möjligheterna till en ny gemenskap öppnade sig. I dag står också Ungern och Sverige varandra närmare än någonsin tidigare, såväl politiskt som ekonomiskt, men tillhör fortfarande i högsta grad sina gamla historiska regioner: Centraleuropa respektive Östersjöområdet. Trots en allt mer globaliserad värld är det med de direkta grannländerna man har de allra tätaste kontakterna.

Efter regimskiftet 1990 har ändå det rent historiska avståndet äntligen kunnat börja överbryggas, och det på ett sätt som hade varit omöjligt för bara tjugo år sedan. Det är ett avstånd vars små beröringspunkter utgör en lång och ganska krokig startsträcka inför dagens fördjupade relation. Och kanske är denna historiska startsträcka, när allt kommer omkring, inte fullt så oansenlig ändå. Om vi till de geografiska och historiska avstånden lägger en rejäl språkklyfta, är det faktiskt smått förvånande hur ofta de båda ländernas historia ändå löpt samman, från den tidiga medeltiden till i dag. Några av dessa beröringspunkter är nog så dramatiska hur obetydliga de än kan verka, och är värda att betrakta närmare för den som är intresserad av vad som trots allt förenat Sverige och Ungern genom åren.

Från ungerska mynt på Birka till svenska karoliner i Buda

Ungern och Sverige uppvissade före reformationen en del drag som liknade varandra, även om de aldrig kom att ha någon direkt kontakt. Båda var små stater i Europas utkanter och påtagligt utsatta för större, omkringliggande länders intressen. Men medan Ungern förblev splittrat och senare hamna-

Az ún. Balkákrai műtárgy, amelyet 1847-ben egy tőzegrétegben találtak a délsvéd Balkákraiban, egy 47 cm széles bronz „hengere”, használata feltehetőleg rituális jellegű volt. Ez Svédország egyik legérdekesebb bronzkori lelete. 1914-ben hasonló tárgyat találtak Hásfalván Sopron környékén. A svéd lelet valószínűleg ugyanabból a közép-európai műhelyből származik.

Balkákraföremålet, som hittades i en torvmosse i skånska Balkåkra 1847, är en 47 cm vid "trumma" av brons, som kan ha använts för rituellt bruk. Det är ett av de märkligaste bronsåldersfynden i Sverige. Ett likadant föremål påträffades 1914 vid Hásfalva nära Sopron i Ungern. Det svenska fyndet kommer förmodligen från samma mellaneuropeiska verkstad.

A Birkán talált magyar dénároktól a Budán áthaladt svéd, karolin katonákig

A reformáció előtt Magyarország és Svédország számos közös vonással rendelkezett, még ha közvetlen kapcsolatba nem is kerültek egymással. Mindkét ország Európa peremén, szomszédos, nagyobb országok érdekszférájában elhelyezkedő állam. De míg Magyarország több részre szakadva török és Habsburg megszállás alá került, Svédországnak sikerült a Hanza gazdasági és Dánia politikai túlerejétől megszabadulnia. Svédországban a reformáció egységes államegyházat hozott létre, kialakult a szabad paraszti réteg, és elkezdődhetett a városiasodás lassú folyamata. Ezzel szemben Magyarország a reformációt és az ellenreformációt követően vallási szempontból is megosztottá vált, s a jobbágyrendszer akadályozta a széles körű városiasodás és polgárosodás kialakulását. Magyarország pénzverése viszont már a korai középkorban is

de under Habsburgskt inflytande och turkisk ockupation, lyckades Sverige göra sig fritt från Hansans ekonomiska och Danmarks politiska övermakt. I Sverige ledde reformationen till en enhetlig statskyrka, bönderna åtnjöt frihet och en långsam urbanisering kunde inledas. Ungern kom däremot att bli religiöst splittrat genom reformation och motreformation, och det feudala systemet motverkade en snabbare utveckling av en bred stads- och borgarkultur. Redan under den tidiga medeltiden hade dock landet ett väl utvecklat myntväsende, vilket är förklaringen till de ungerska silverdinarer som grävts fram på Birka – de var en dåtida hårdvaluta som spreds långväga genom handel fram till slutet av 1000-talet. Birka (i dag Björkö), en ö i Mälaren, var ett större handelssamhälle ca år 800–970. Ön var under vikingatiden en knutpunkt i Östersjöhandeln och hade förbindelser med västra och östra Europa.

Sveriges stormaktstid (1611–1718), vilken i stort sett sam-

rendkívül fejlett volt, melyet a svédországi birka-szigeti ezüstdénár-leletek is igazolnak. Ez a középkori magyar érme akkorigiban keményvalutának számított, s a XI. század végéig a kereskedelem révén Európa távoli pontjaira is eljutott. A Stockholmhöz közeli Birka-sziget a Mälaren-tóban – mai neve Björkö – a vikingkorban, kb. 800–970 között jelentős kereskedelmi kikötő volt, a balti-tengeri kereskedelem csomópontja. Kapcsolatban állt mind Nyugat- mind Kelet-Európával.

Svédország nagyhatalmi időszak (1611–1718) nagyjából egybeesik Magyarország legmélyebb hanyatlásával. Mégis épp ez volt az az időszak, amikor a két ország közötti politikai kapcsolat a legintenzívebbé vált. Amikor Svédország nagyhatalmi korszaka csúcsán állt, Magyarország megosztva, a Habsburg uralom és a török hódoltság alatt sínylődött. Ugyanakkor Erdély jelentős etnikai magyar lakossággal bizonyos mértékű szabadságot élvezett. Ebből a helyzetből adódott az együttműködés lehetősége: Svédország, mint hataloméhes skandináv nagyhatalom a magyarok támogatását kereste, míg a magyarok egy harmadik fél segítségével szerettek volna elnyomóiktól megszabadulni.

A két ország közötti első, dokumentált kapcsolatfelvétellel III. János svéd király uralkodása alatt (1568–1592) került sor. Majd Károly herceg (a későbbi IX. Károly király, 1604–1611) néhány magyar nemes úr török fogságból való megszabadítására próbált pénzt gyűjteni – de hogy e szívélyes politikai gesztusnak mi lehetett az indítéka, azt sajnos máig nem sikerült kideríteni. A harmincéves háború alatt viszont egyértelművé vált, hogy Svédország értékes szövetségesnek tekinti az erdélyi magyarokat. II. Gusztáv Adolf svéd király az erdélyi fejedelmeket taktikai partnernek tartotta a Katolikus Liga elleni háborúban, többek között azért, mert a fejedelemség a reformáció visszaszorítása után is protestáns maradt. Bethlen Gábor és II. Gusztáv Adolf között rokoni viszony is fennállt, ugyanis mindketten György Vilmos brandenburgi választófejedelem egy-egy testvérét vették feleségül – Katalint és Ulrika Eleonorát. S ez csak tovább erősítette a két ország közötti kapcsolatot.

Már 1623-ban, még mielőtt Svédország a Protestáns Unió oldalán komolyan beavatkozott volna a háborúba, szövetségi tárgyalásokat folytatott Bethlen Gáborral. A tárgyalások lassan haladtak, s mind Bethlen, mind Gusztáv Adolf meghalt, mielőtt 1643-ban Svédország, Franciaország és Erdély között a hármas szövetség létrejött. A csapatok egyetlen találkozósa a

manfaller med Ungerns djupaste nedgångsperiod, var den tid då de två länderna hade de allra tätaste politiska kontakterna. När Sverige stod på höjden av sin tid som stormakt, såg ungrarna sitt land ohjälpligt splittrat mellan Habsburgskt styre och turkisk ockupation, medan Transsylvanien (i nuvarande Rumänien) med en betydande ungersk befolkning åtnjöt en viss frihet. Ur dessa förhållanden uppstod en möjlighet till samarbete: Sverige som maktthungrig skandinavisk stormakt sökte stöd hos ungrare, vilka i sin tur eftersträvade frihet från ockupationsmakterna med hjälp av en tredje part.

Under den svenske kungen Johan III:s regeringstid (1568–1592) skedde de första dokumenterade kontakterna mellan länderna. Hertig Karl (senare kung Karl IX, 1604–1611) försökte då samla in pengar för att möjliggöra friköpandet av några ungerska adelsmän ur turkisk fångenskap – vad denna politiska gest av världsliga kan ha berott på är nu inte helt enkelt att tolka. Men att ungrarna i Transsylvanien sågs som en intressant bundsförvant för svenskarna blev tydligt under trettioåriga kriget. Den svenske kungen Gustav II Adolf såg i transsylvanerna en taktisk partner i kriget mot den katolska ligan, inte minst då området, Transsylvanien, förblivit protestantiskt sedan reformationen. Något som ytterligare band de två länderna samman var släktförhållandet mellan Transsylvaniens furste Gábor Bethlen och Gustav II Adolf. Bägge hade nämligen gift sig med varsin syster till den tyske kurfursten Georg Wilhelm – med Katarina respektive Maria Eleonora av Brandenburg.

Redan 1623, innan Sverige gripit in på allvar i kriget på protestanternas sida, fördes underhandlingar om en allians med den transsylvanske fursten. Förhandlingarna gick långsamt, och såväl furst Bethlen som Gustav II Adolf hann dö innan en trippellians kom till stånd mellan Sverige, Frankrike och Transsylvanien år 1643. Trupperna möttes i Eisgrub i nuvarande Tjeckien vid ett enda tillfälle. Mötet blev kort och betydelselöst, liksom samarbetet i stort och arméerna skildes snart åt utan att ha genomfört någon större gemensam aktion. Däremot upprätthölls den diplomatiska kontakten mellan länderna både under och efter trettioåriga kriget, och man fortsatte att intressera sig för varandras utrikespolitiska affärer.

Ännu en militär och politisk allians inleddes i samband med Karl X:s krig mot Polen 1655. Detta kom att utmynna i det kanske mest långtgående (men inte det mest lyckade) för-

Breszt-Litovszkii 1657. május 11-én foglalják el. A rézmetszet a várost mutatja, ahogy a svéd ütegek tűz alá veszik. X. Károly Gusztáv és II. Rákóczi György az előtérben a tisztek között jobboldalt található.

Brest-Litovsk intas den 11 maj 1657. Kopparsticket visar staden, som beskjuts av svenska batterier. Karl X Gustav och György Rákóczi II står bland officerare i förgrunden till höger.

morvaországi Eisgrubnál rövidnek és jelentéktelennek bizonyult, éppúgy, ahogy az egész együttműködés is. A csapatok útjai nemsokára elváltak, anélkül, hogy nagyobb közös akciót vittek volna véghez. A két ország közötti diplomáciai kapcsolat a harmincéves háború alatt és azt követően is fennmaradt, és továbbra is érdeklődést tanúsítottak egymás külpolitikájára.

1655-ben, X. Károly svéd király Lengyelország elleni háborúja kapcsán újabb katonai, valamint politikai szövetségre került sor. Ez eredményezte svédek és magyarok között a mindezideig talán legmesszemenőbb (de nem a legsikeresebb) szövetséget. Erdély új fejedelme, II. Rákóczi György tárgyalásokat kezdett a svédekkel, akik Lengyelországban gyorsan haladtak előre. II. Rákóczi György ugyanis a konfliktusokból fakadó hatalmi vákuumban lehetőséget látott a lengyel trón megszerzésére. A svédek viszont gyakorlatilag egész Európa ellen küzdöttek, ebből következően mindkét országnak szük-

bundet mellan ungrare och svenskar hittills. Denna gång var det Transsylvaniens nye furste – György Rákóczi II – som inledde förhandlingar med svenskarna, vilka snabbt avancerat genom Polen. Rákóczi II såg nämligen sin chans att överta den polska tronen i det maktvakuum som uppstått i och med konflikten. Svenskarna å sin sida hade fått i princip hela Europa emot sig och bägge var följaktligen i behov av en bundsförvant. Den 1 januari 1657 påbörjade så transsylvanerna sitt fälttåg norrut för att sluta upp med svenskarna och vid Sandowierz i södra Polen möttes de två härarna. Karl X tog emot med pukor och trumpeter, men båda parter kände en viss besvikelse när de synade varandras styrkor. Samarbetet blev än mer utsiktslöst sedan svenskarna tvingats tåga norrut för att möta en dansk offensiv i juni 1657. Hären gick ändå gemensamt mot Warszawa som snabbt intogs, men kort därefter skildes arméerna åt för gott. Ungrarna led stora förluster under sitt återtåg, men Rákóczi själv lyckades ta sig

sége volt szövetségesre. Így tehát 1657. január elsején az erdélyiek észak felé vonultak, hogy csatlakozzanak a svédekhez. Dél-Lengyelországban, Sandowierznél találkozott a két hadsereg. X. Károly svéd király nagy katonai pompával fogadta a magyarokat, de bizony mindkét fél kiábrándulást érzett a másik hadsereg láttán. Amikor 1657 júniusában a svéd csapatok a dánok elleni offenzíva miatt észak felé vonultak, szövetségük további léte még reménytelenebbé vált. A két hadseregnek ugyan sikerült még együttesen elfoglalnia Varsót, de azt követően véglegesen elváltak útjaik. A visszavonulás során a magyarok nagy veszteségeket szenvedtek, de maga Rákóczi sértetlenül tért vissza Erdélybe. Később a törökök elleni harcokban esett el.

Mintegy ötven évvel a közös lengyel hadművelet után újra a magyarok oldalán harcoltak a svédek, igaz, ez a katonai segítségnyújtás nem önszántukból, hanem kényszerítő körülmények hatására történt. Az osztrák megszálló hatalom elleni magyar szabadságharcról van szó. A törökök 1699. évi kiűzetését követően az osztrákok elfoglalták egész Magyarországot, beleértve Erdélyt is. XII. Károly svéd király orosz hadjáratát követően, az 1709-es poltavai csata után a feloszlott, vereséget szenvedett svéd hadsereg egy része Ukrajnából hazafelé tartva a magyar határhoz került. II. Rákóczi Ferenc nagyfejedelem csak azzal a feltétellel volt hajlandó átengedni Magyarországon a svédeknek, ha a magyarok oldalán harcolnak az osztrákok ellen. Így történt tehát, hogy kb. ötszáz svéd ún. karolin (XII. Károly seregének katonája) vett részt a Rákóczi-szabadságharc két fontosabb csatájában, igaz, vereséget szenvedve, de hősiességben. Két évszázaddal később a romhányi csatánál emlékoszlopot állítottak fel mindazon svéd katonák emlékére, akik itt 1710 januárjában „...Magyarország szabadságáért adták életüket.“

Ha egy svéd turista Budapesten a Váci utcán a Vásárcsarnok felé sétál, esetleg észreveszi az Irányi utca sarkán elhelyezett emléktáblát. A felirat szerint itt pihent meg XII. Károly svéd király öt éves törökországi száműzetés után Svédország felé vezető útján. Az épület sem azonos az akkori vendégfogadóval, s a tábla kicsit romantizáló állításával ellentétben a király sem lóháton érkezett Pestre, hanem postakocsival. XII. Károly, aki katasztrófális oroszországi veresége után évekig élvezte a török szultán védelmét, Erdélyen és Magyarországon át tért haza Svédországba. Ezekben az országokban leginkább az erdélyi református magyarok körében szinte mitologikus

hem oskadd till Transsylvanien där han så småningom stupade i kampen mot de turkiska ottomanerna.

Drygt femtio år efter den gemensamma polska aktionen skulle svenska soldater komma att stå sida vid sida med ungarare igen, även om detta militära bistånd var på omvägar och inte huvudsakligen av välvilja. Nu gällde det den ungerska resningen mot den österrikiska ockupationsmakt som intagit hela Ungern, inklusive Transsylvanien, efter att ha drivit ut turkarna 1699. I bakvattnet av Karl XII:s ryska fälttåg och den svenska arméns upplösning efter slaget vid Poltava 1709 hamnade nämligen delar av den slagna svenska hären vid ungerska gränsen på sin väg hem från Ukraina. Den transsylvansk-ungerske fursten Ferenc Rákóczi hade samma år inlett ett stort uppror mot österrikarna, och endast på villkoret att svenskarna stred på hans sida i upprorsarmén lät han dem

Ez az emléktábla egy budapesti ház falán azt tudatja, hogy XII. Károly itt pihent meg hazafelé Svédországba hosszú törökországi tartózkodása után.

Denna minnestavla på ett hus i Budapest berättar att Karl XII vilade just här på sin resa hem till Sverige efter sin långa vistelse i Turkiet.

nagyságú vezérnek tekintették, „a skandináv Oroszlánszívű Richárdnak“. A király a feltűnést kerülve gyorsan és titokban utazott kisebb utakon, ennek ellenére sok anekdota született erről a különös utazásról.

A svéd csapatok kisebb csoportokban más utakat választottak, hogy eltereljék a figyelmet az inkognitóban utazó királyról. 1714 karácsonyát néhány svéd katona Budán ünnepelte, majd északnyugat felé vették útjukat. Miután Magyarországot elhagyták, a két ország közötti újabb kapcsolatfelvétel hosszan váratott magára.

Svédek Magyarországon, magyarok Svédországból és a svéd-magyarok

1834-ben Pozsonyban, egy népszerű földrajzi folyóiratban jelent meg egy hosszabb cikk „A svédek különösségeiről“ címmel, mely ugyan eléggé egzotikus, de pozitív képet ad Svédországról. Az ismeretlen szerző szúrós megjegyzéseket tesz mind az alsóbb társadalmi rétegek műveletlenségére, mind az előkelő stockholmi polgárság erkölcsstelen életformájára. A radikális svéd publicista, Anders Lindeberg hasonló útleírásában igen részletes képet ad Magyarországról, amelynek

Raoul Wallenberg segélyakciójával számtalan magyar zsidót mentett meg. Hálából egy utcát neveztek el róla Budapesten, Varga Imre egy szoborral hódolt emlékének.

Raoul Wallenberg hedrades för sina hjälpsatser för ungerska judar både med en gata i Budapest och med ett minnesmonument skapat av den ungerske skulptören Imre Varga.

passera. Så kom det sig att ungefär femhundra svenska soldater deltog i två av de viktigaste slagen under den ungerska resningen 1709–10, slag som visserligen förlorades, men där karolinerna berömdes av ungrarna för sina modiga insatser. Vid slagfältet i Romhány ungefär 10 mil norr om Budapest restes långt senare en minnestavla över de svenskar som i januari 1710 här ”gävo... sitt liv för Ungerns frihet”.

Den svenska turist som promenerat längs Váci-gatan på väg mot saluhallen i centrala Budapest har kanske lagt märke till den minnestavla som finns uppsatt på fasaden till ett hus i korsningen med Irányi-gatan. Den berättar att Karl XII vilade just här på sin resa hem till Sverige efter den 5 år långa turkiska exilen. Dock är inte huset detsamma som på hans tid, och kungen anlände inte till Pest på hästryggen, som tavlan lite romantiskt gör gällande, utan i en postvagn. Karl XII, som efter sitt katastrofala ryska fälttåg fått beskydd av den turkiske sultanen under många år, kunde till slut bege sig hemåt igen, och tog vägen över Transsylvanien och Ungern. I dessa länder sågs han som en ledare av nästan mytologiska mått, inte minst bland den ungersk-transsylvanska, protestantiska lokalbefolkning som kallade honom ”Nordens Rickard Lejonhjärta”, med anspelning på den medeltida engelska korstågshärföraren. Kungen reste mycket snabbt och inkognito på småvägar för att undvika uppmärksamhet, men ändå gav denna resa upphov till en rad folkliga skrönor längs vägen.

Även de svenska trupperna, som tog alternativa vägar för att inte röja kungens identitet, stannade i Budapest på väg hem och firade jul i Buda år 1714, innan färden gick vidare mot nordväst. När man lämnat Ungern bakom sig skulle det ta lång tid innan nya kontakter knöts mellan de båda länderna.

Svenskar i Ungern, ungrare i Sverige och de svenska ungrarna

År 1834 utkom en längre artikel på ungerska om ”svenskarnas egenheter” i en populärgeografisk tidskrift i Pozsony (nuvarande Bratislava). Landet karaktäriseras i positiva, om än ganska exotiska ordalag, men den anonyma författaren har invändningar mot såväl underklassens brist på bildning, som mot den sedeslöshet vilken härskar bland Stockholms rika. I en liknande reseberättelse av den radikala svenske publicisten Anders Lindeberg från 1841 ges en inträngande bild av Ungern så som landet tedde sig för en svensk på den tiden. Lindeberg finner folket sympatiskt även om ”kultur och vildhet” går hand i hand i ett sydligt, temperamentsfullt Pest.

annak idején az országot egy svéd látta. Lindeberg szimpatikusnak találja a magyar népet, még ha a „kultúra és az elvadtultság“ kézenfogva jár is a déli, heveslelkű Pesten.

Sokáig ehhez hasonló útleírások és találkozások jellemzik a két ország kapcsolatát. Hiányoznak a politikai kapcsolatok, és a közeledés mindössze személyes kapcsolatokra korlátozódik. Nemritkán közhelyszerű, de egyben hízelgő képet mutattak egymásról. A svédek a magyarokat tüzesnek, szabadságszomjazónak és bátornak látták, míg a magyarok a svédek az éjféli nap országában élő vikingek leszármazottainak tartották – ezek mind-mind a XIX. századi nemzeti romantikára oly jellemző jelzők.

Az 1848-as forradalmat és szabadságharcot Svédországban nagy rokonszenvvel követték. Mivel számos svéd részt vett a harcokban, a megjelent újságcikkekben és a veteránok meséin keresztül bizonyos ismereteket szerezhettek Magyarországról. Az egyik legérdekesebb önkéntes Fredrik Theodor Krook nyergesmester, aki egy seregben harcolt számos hírességgel, többek között Petőfi Sándorral. Az 1848-as forradalom leverése után néhány magyar Svédországba került. Közéjük tartozott többek között Manovill Samu is, aki az Aftonbladet című napilapnál újságírással kereste kenyerét, írásaival tovább harcolt Magyarország ügyéért. Stockholmban, a norrbroi Café de la Croix-ban a magyarbarát Birger Schöldström gyűjtötte asztala köré az emigráns magyarokat. Az 1850-es években „Kossuth-estet“ szervezett a száműzetésbe kényszerült magyar forradalmár tiszteletére. Kossuth 1851-ben az Aftonbladetben közölt felhívásban kéri a svédek támogatását, továbbá mélyebb politikai, gazdasági együttműködésért is szót emel.

Ezt követően némileg rendszeres kapcsolat állt fenn a két ország között, elsősorban kulturális, de később tudományos téren is. Néhányan házasság révén telepedtek le Svédországban – létszámuk a századfordulón körülbelül ötven fő. Egy sor ekkortájt megjelenő útleírás segítette a kölcsönös megismerést, bár ezek még mindig eléggé közhelyszerű leírásokat tartalmaztak. A két ország aktív külpolitikája gyakorlatilag a szomszédos területekre összpontosult.

A század elején, illetve a két világháború között ugyan néhány svéd letelepedett Budapesten, többek között Valdemar Langlet, aki Raoul Wallenberg mellett humanitárius tevékenységével tűnt ki a II. világháború alatt – de svéd kisebbségi kultúra nem alakult ki. Stockholmban azonban kisebb magyar csoport jött létre, amely aktívan dolgozott az országok köze-

Valdemar Langlet a II. világháború alatt a Svéd Vöröskereszt fődelegátusaként mentőakciót vezetett. Számátalan épületet svéd táblával láttak el, melyekben számos magyar zsidó talált menedéket.

Valdemar Langlet hedrades för sina hjälpkationer under andra världskriget. Som chef för svenska Röda Korset förfogade han över byggnader som utrustades med svenska skyltar och användes som gömställen för ungerska judar.

Dessa typer av beskrivningar och möten mellan länderna är de som dominerar för en lång tid framåt. De politiska förbindelserna uteblev och förhållandet mellan länderna bestod av enstaka individers engagemang. Inte sällan visades en ganska stereotyp, men ofta mycket smickrande bild upp av varandra. Ungraren ansågs eldig, frihetstörstande och modig, medan svensken beskrevs som en stolt vikingaättling i midnattssolens land – bilder som var rätt typiska för 1800-talets nationalromantiska ideal.

Den frihetskamp mot österrikisk övermakt som blossade upp i Ungern under revolutionsåret 1848 följdes med stor sympati i Sverige. Flera svenskar deltog i striderna på eget bevåg, vilket spred en viss kunskap om Ungern i form av svenska tidningsartiklar och genom veteranernas berättelser. Till de mer intressanta frivilliga frihetskämparna hör sadelmakaren Fredrik Theodor Krook som stred sida vid sida med sitt regementes berömdheter, bl.a. skalden Sándor Petőfi. I samband med att upproret slogs ned 1849 hamnade en del ungrare också i Sverige, en av dem var Samu Manovill som bland annat försörjde sig som journalist vid Aftonbladet och i skrift kämpade vidare för Ungerns sak. På Café de la Croix på Norrebro i Stockholm samlade ungerenvännen Birger Schöldström ungrare i exil kring sitt bord, och här anordnades en Kossuth-afton under 1850-talet för att hedra den ungerske upprovsledaren Lajos Kossuth som tvingats i exil. I ett upprop i Aftonbladet år 1851 väddar samme Kossuth om svenskarnas stöd, och förordar ett djupare politiskt och ekonomiskt

ledéséért. A modern időkben a svéd-magyarok kulcsszerepet játszottak a két ország közötti kapcsolatok fejlesztésében, különösen a kultúra és a gazdasági kapcsolatok területén.

Mivel Magyarország belesodródott a XX. század nagy konfliktusaiba, továbbá az ország belpolitikailag instabillá vált, nemigen adódott lehetőség a semleges Svédországgal való politikai együttműködésre. Magyarország történelmének talán legsötétebb fejezetéhez kapcsolódtak Wallenberg és Langlet mentőakciói, melyek által több tízezer magyar zsidót sikerült megmenteni svéd védlevelek segítségével. Nyilvánvaló, hogy Wallenberg és Langlet önfeláldozó tevékenysége megerősítette a két ország közötti kapcsolatokat, és még ma is érezhető, mily nagy elismerést hoztak Svédország számára a magyarok körében. A két svéd bátor tettei számos vonatkozásban és számos csoportosulás számára példaképpül szolgálnak. Különösen Wallenberg, akiről utcát is neveztek el, s a világhírű Varga Imre szobrászművész 1987-ben egy emlékművel tiszteltet emlékének. 1999-ben újabb Wallenberg emléktáblát lepleztek le, Marosits István alkotását. 2003. november 17-én Raoul Wallenberget Budapest díszpolgárává avatták. Valdemar Langlettről egy utcát és egy iskolát neveztek el Budapesten, ahol a rendszerváltás után több mint tíz évig svéd nyelvvoktatás is folyt.

A kommunisták közép- és kelet-európai hatalomátvétele miatt Svédország kritikusan viszonyult a Szovjetunióhoz. Az 1956-os forradalom kapcsán Svédország mind politikai, mind társadalmi téren nyíltan kimutatta a magyar moszkvahű rezsimmel szembeni ellenérzését, illetve a magyar felkelés iránti szimpátiáját. A szocialista magyar kormány katonai segítséget kért a szovjettektől, és véres utcai harcok következtek. Októberben a reformkommunista Nagy Imre lett a miniszterelnök, s követelte a szovjet csapatok kivonását. De a forradalmat a szovjet csapatok hamarosan leverték. Svédország egyértelmű állásfoglalását fejezte ki azzal, hogy az erőszakkal levert forradalmat követően mintegy nyolcezer magyarnak adott menedéket. Csak az 1970-es években fogadott Svédország újra ekkora menekültcsoportot.

Még mielőtt az „ötvenhatosok“ megérkeztek volna, néhány magyar már új otthonra talált Svédországban. A második világháború végén Folke Bernadotte gróf, a Svéd Vöröskereszt elnöke által vezetett akcióban, az ún. *fehér buszokkal* német koncentrációs táborokból mintegy háromszáz magyar lányt és asszonyt sikerült kimenteni, akik Svédországba kerültek.

samarbete mellan de två nationerna.

Efter denna tid av någorlunda regelbundna kontakter mellan länderna upprätthölls förbindelsen främst genom kulturella, men så småningom även genom akademiska kontakter. En del ungrare bosatte sig i Sverige genom giftermål med svenskar – deras antal var vid sekelskiftet omkring femtio. En hel rad reseskildringar som gavs ut om de respektive länderna bidrog till att öka kunskapen om varandra, även om det ofta rörde sig om ganska populära klichébilder. Ländernas aktiva utrikespolitik var däremot i stort sett koncentrerad till närområdena.

En del svenskar bosatte sig i Budapest under för- och mellankrigstiden, bland dem Valdemar Langlet som skulle utmärka sig bredvid Raoul Wallenberg för sina humanitära insatser under andra världskriget, men någon minoritetskultur där blev det aldrig tal om. I Stockholm uppstod däremot en mindre ungersk kontingent som arbetade aktivt för ett närmande mellan länderna. Över huvud taget har svensk-ungernarna innehaft en nyckelroll i förhållandet mellan de två länderna i modern tid, inte minst vad gäller kulturella och ekonomiska kontakter.

Ungerns inblandning i de stora 1900-talskonflikterna och den inhemska politiska instabiliteten öppnade knappast dörrarna för politisk samverkan med det neutrala Sverige. Wallenbergs och Langlets aktioner för att rädda tiotusentals ungerska judar med hjälp av svenska skyddspass hör naturligtvis samman med det kanske mörkaste kapitlet i Ungerns historia, men inte desto mindre betydde dessa självupppoffrande insatser mycket för de båda länderna. Att Wallenbergs och Langlets handlande har stärkt ländernas relationer och skapat stor respekt för Sverige i Ungern är påtagligt. De båda svenskarna har använts som förebilder i olika sammanhang och av olika grupper, inte minst Wallenberg, som så småningom hedrades med en egen gata i Budapest och 1987 ett vackert minnesmonument skapat av den världsberömda ungerske skulptören Imre Varga. Sen 1999 finns i Budapest ytterligare ett minnesmonument över Wallenberg, skapat av Marosits István. Den 17 november 2003 utnämndes Wallenberg till hedersmedborgare i Budapest. Även Langlet har fått en gata i Budapest uppkallad efter sig, liksom en skola, där det under en 10-årsperiod under 90-talet gavs möjlighet för eleverna att studera det svenska språket.

Vid de kommunistiska maktövertagandena i Öst- och

1948–49-ben ezen kívül meghívásra magyar erdészek és földművesek érkeztek családosan, összesen mintegy kétezer személy. Talán ők voltak az első vendégmunkások. (Ketten Lappföldre, a legészakibb országrészbe kerültek, ahol végül is rénszarvaspásztorokká váltak!) A korai bevándorló magyarok közül sokan itt is maradtak, mivel a kommunista hatalomátvétel után politikai menedéket kaptak.

Az 1960-as évek elején tehát kb. tízezer magyar élt Svédországban. A Magyarországon élő svédok számát nehéz megbecsülni. Valószínű, hogy a Budapesten tartózkodó kis létszámú svéd csoport legtöbb tagja elhagyta az országot a II. világháborúban. Az 1941-es nagy magyar népszámlálás során ugyan kb. 300 magyar mondta magáról, hogy tud svédül, ami feltehetően azt jelenthette, hogy néhányuknak szorosabb kapcsolata volt Svédországgal, például házasság révén vagy éppenséggel mert svédok voltak.

A svéd-magyarok, a finnekhez, az olaszokhoz és a jugoszlávokhoz hasonlóan nagy bevándorló csoportot alkottak Svédországban, mely azonban sem politikailag, sem a társadalmi hovatartozást illetően nem volt egységes. Tágabb értelemben vett kisebbségi kultúra tehát nem is alakult ki, sokan korán belevadáltak a svéd társadalomba. Az 1950-es és 60-as években gyakoriak a vegyes házasságok, leginkább fiatalabb magyar férfiak és svéd nők között, ami még inkább felgyorsította az integrációt. A svéd-magyar csoport kedvező helyzetben volt, mert olyan időszakban érkezett Svédországba, amikor bőven volt munkalehetőség, így a legtöbb magyarnak nem okozott problémát megélhetést találni az új országban. A magyarok számára a legnagyobb kihívást a svéd étkezési szokások és az éghajlat jelentette. Különösen nehezükre esett megszokni az édesített kenyeret és a hosszú, sötét telet.

Miután Magyarországon enyhültek a feszültségek, a svéd-magyarok hazalátogathattak, és újra felvehették a kapcsolatot rokonaikkal, barátjaikkal. A svéd-magyar politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatok mellett 1989-ig éppen ez a csoport volt a legfontosabb összekötő kapocs a két ország között. Még ma is, mikor a hivatalos kapcsolatok normalizálódtak, a svéd-magyarok fontos láncszemet képeznek a két ország között. Köszönhető ez részben nyelvtudásuknak, részben annak, hogy ismerik mindkét ország kultúráját. A svéd-magyarok megismertették a magyarokkal Svédországot, de fordítva is igaz, gyakran rajtuk keresztül ismerkedhettek meg a svédok Magyarországgal.

Svédország 1956-ban nagy számban fogadott be magyarokat.

Sverige tog emot ett stort antal ungdomar från Ungern 1956.

Centraleuropa efter andra världskriget förhöll sig Sverige kritiskt gentemot Sovjet, och mot den ungerska moskvatrogna regimen kom tonen att skärpas vid upproret 1956 då man från såväl politiskt som folkligt håll visade öppen sympati för den ungerska resningen. Den ungerska regimen bad snart om hjälp från sovjetiska styrkor med blodiga gatustrider som följd. I oktober tillträdde reformkommunisten Imre Nagy som statsminister och krävde de sovjetiska truppernas tillbakadragande, men resningen undertrycktes snart av de sovjetiska styrkorna. Ungefär åtta tusen ungerska flyktingar fick en fristad i Sverige efter att upproret slagits ner med våld, vilket var ett tydligt ställningstagande i konflikten. Inte förrän på 1970-talet kom Sverige att ta emot en så pass stor flyktinggrupp igen.

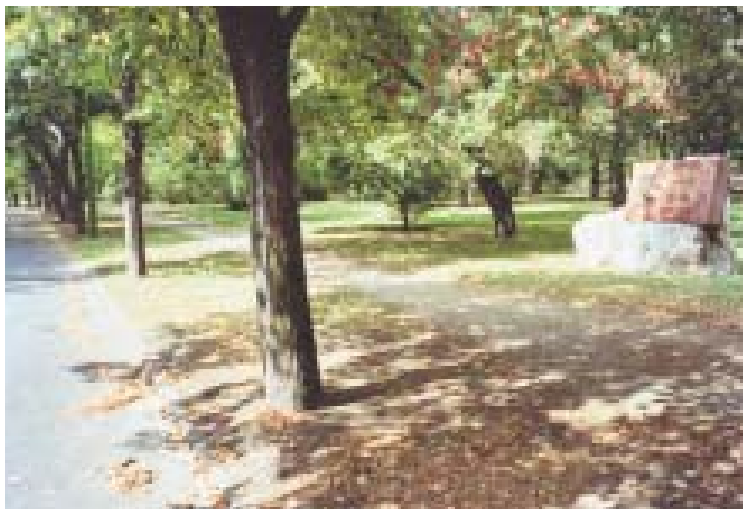
Redan innan "56-ungrarna" anlände, hade en del landsmän fått ett nytt hem i Sverige. I slutet av andra världskriget kom runt tre hundra ungerska kvinnor till landet, hämtade ur tyska koncentrationsläger i Folke Bernadottes räddningsak-

Svédországról elsősorban mindenki azt tudta, hogy egy jóléti állam. Még mindig él az 1960–70-es években kialakult ún. „népi otthon“-hoz kapcsolódó idealista elképzelés, bár ez ma már nem egészen valós kép. Sok magyarnak lehetősége adódott rá, hogy meglátogassa Svédországban élő honfitársait, és ily módon sokak számára Svédország egyfajta kitekintést jelentett nyugat felé. A svéd ún. „népi otthon“ politikája, továbbá az ország semlegessége is hozzájárult ahhoz, hogy a svéd politika a magyar szocialista kormány számára nem volt teljesen elutasítható. Olof Palme nagybecsült nemzetközi politikus volt a magyarok körében. Erről tanúskodik a nevét viselő fásor a budapesti Városligetben.

A Svédországba irányuló magyar bevándorlás sokáig alacsony volt, azonban az 1980-as években erősen megnövekedett. 1983 és 1988 között évente 1000–1500 magyar érkezett Svédországba, túlnyomó részt Erdélyből és a Vajdaságból. Svédország bevándorlókra vonatkozó politikája számos más országnál toleránsabb volt a Romániában élő magyarok esetében. Mai nem hivatalos becslések szerint kb. 25 000–35 000 első és második generációs magyar bevándorló él Svéd-

Az Olof Palme sétányt a nemzetközileg elismert politikusról nevezték el

Olof Palme-promenaden har uppkallats efter den internationellt kände svenske politikern.

tion med de Vita bussarna. 1948–49 anlände därtill ungerska skogs- och jordbruksarbetare med sina familjer – omkring två tusen personer allt som allt – efter en inbjudan att slå sig ner tillfälligt som en slags tidig gästarbetskraft. (Två av dessa ungerska invandrare hamnade rentav i Lappland, där de försörjde sig som renskötare!) De flesta av de tidigt invandrade ungrarna stannade kvar efter att ha beviljats politisk asyl på grund av det kommunistiska maktövertagandet i Ungern.

I början av 1960-talet bodde alltså omkring tio tusen ungrare i Sverige. En motsvarande siffra för svenskar i Ungern är svår att uppskatta. Troligt är att den lilla grupp svenskar som befann sig i Budapest övergav landet i och med andra världskriget. I den stora ungerska folkräkningen 1941 uppgav ändå runt tre hundra ungrare att de behärskade det svenska språket, vilket rimligtvis borde betyda att några av dem hade en tätare kontakt med Sverige genom till exempel giftermål, eller att de rentav var svenskar.

Svensk-ungernarna, som vid sidan av finnar, italienare och jugoslaver utgjorde en stor invandragrupp i Sverige var en ganska splittrad minoritet, både politiskt och i fråga om klass-tillhörighet. Det uppstod heller aldrig någon enhetlig minoritetskultur i vidare bemärkelse, utan många assimilerades tidigt i det svenska samhället. Blandäktenskap var vanliga, särskilt mellan yngre ungerska män och svenskor under 1950- och 60-talen, vilket påskyndade integrationen ytterligare. Svensk-ungernarna var en privilegierad grupp i det avseendet att de kom till Sverige under en period när det fanns gott om arbete, och de allra flesta hade inga problem att klara sig i det nya landet. De största problemen upplevde ungrarna främst i mötet med den svenska maten och det svenska klimatet – särskilt svårt hade de för det söta brödet och de långa, mörka vintrarna.

När de största spänningarna lagt sig i Ungern fick svensk-ungernarna möjlighet att återvända hem och kunde därmed återuppta kontakten med släkt och vänner. Vid sidan av de officiella politiska, ekonomiska och kulturella förbindelserna mellan Sverige och Ungern var det just denna grupp som var den allra mest betydelsefulla länken ända fram till 1989. Även i dag, när de officiella relationerna har normaliserats fortsätter svensk-ungernarna att vara en viktig länk mellan länderna, inte minst genom deras språkkunskaper och kulturella erfarenheter. Svensk-ungernarna förmedlade en bild av Sverige i Ungern, men också tvärtom: det var ofta genom dem som svenskarna fick lära sig något om Ungern.

A svéd király és a királynő 1991-ben budapesti látogatáson. Itt Göncz Árpáddal és feleségével.

Kungaparet på statsbesök i Ungern 1991. Här tillsammans med dåvarande presidentparet Árpád Göncz.

országban. A Magyarországon élő svédek számát nehéz megbecsülni. Nem hivatalos adatok szerint mintegy 600–700 svéd állampolgár tartózkodik Magyarországon, beleértve a svéd egyetemistákat is. Legtöbbjük Budapesten.

Közös jövő felé?

1989-ben a berlini fal lerombolásával természetesen nagy lendületet kaptak a Svédország és Magyarország közötti, újfajta bizalomra alapozott politikai kapcsolatok. Most már mindkét ország egyenlő, független európai államként működhetett. Svédország 1995-ben lett az Európai Unió tagja, s ettől kezdve aktívan dolgozott a gyors keleti bővítésért, amit általában pozitívan fogadtak Magyarországon.

En viktig del av sverigebilden i Ungern var, och är i viss mån fortfarande, synen på landet som en välfärdsstat, en inte helt modern bild som har mer gemensamt med det så kallade svenska "folkhemmet" som det blev känt under 1960- och 70-talen. Många ungrare fick möjligheten att besöka sina skandinaviska landsmän, och Sverige kom för många att bli ett slags titthål mot väst. Det svenska "folkhemmet" liksom den svenska neutralitetspolitiken bidrog till att den socialistiska ungerska regimen inte helt kunde avfärda den politik som fördes i Sverige.

Ungersk invandring till Sverige var låg under många år, men kom att öka kraftigt under åttiotalet. Mellan 1983 och 1988 anlände årligen 1000–1500 ungrare till Sverige, den

Magyarország 2004. évi európai uniós tagsága még inkább azt jelenti, hogy a két ország tovább közeledik egymáshoz, hiszen Svédország politikai téren is természetesebb partnerré válik Magyarország számára. A politikusok személyesen is megismerik egymást, és kiépül az országok közti adminisztrációs háló. Tekintettel a két ország hasonló helyzetére egy jövőbeli Európai Unióban – mindkettő közepes nagyságú ország, erős identitással egy részben államok feletti szervezetben – meglehet, hogy Svédország lehetséges együttműködési társat találhat magának Magyarországon. Ugyanakkor kétségtelen, hogy a két országnak leginkább a gazdaság területén ma egymástól erősen eltérő lehetőségei vannak az Európa új politikai térképén való részvételre.

A földrajzi távolság Skandinávia és Közép-Európa között nem jelentéktelen. Azt, hogy nem áthidalhatatlan, a történelmi kapcsolatok bizonyítják. Bár az évszázadok során ezek meglehetősen szerények és ritkák voltak, mégis hozzásegítették a két országot ahhoz, hogy egyre jobban megismerjék egymást.

Magyarországnak és Svédországnak ma kedvező kilátásai vannak új kapcsolatok felvételére. Előnyös tényező a Svédországban élő magyar kisebbség, amely a nyelvi és egyéb kulturális eltérések áthidalásában sokat jelentett már az 1990-es években megkezdődött együttműködés során is. Egymás megismerésének már nem szabnak korlátokat keményen őrzött határok és nagyhatalmi politikák. A földrajzi távolság ma is ugyanakkora, de ma már szabadabban köthetünk közelebbi kapcsolatokat, mint ahogy a történelem eddig megengedte nekünk.

översvågande delen från Transsylvanien och Vojvodina (i norra Serbien). Sveriges flyktingpolitik var långt mer generös än andra länders när det gällde att ta emot de rumänska ungrarna. I dag räknar man inofficiellt med att ungefär 25 000–35 000 ungrare – första och andra generationens invandrare – är bosatta i Sverige. Motsvarande siffra för Ungern är svår att uppskatta. Inofficiellt kan runt 600–700 svenska medborgare (inklusive svenska studenter) antas bo i Ungern årligen, de allra flesta i Budapest.

Mot en gemensam framtid?

De politiska förbindelserna mellan Ungern och Sverige tog naturligtvis ny fart i och med murens fall 1989, mycket i form av ett nytt förtroende mellan länderna. De fungerade nu som jämbördiga, suveräna europeiska stater. Sverige har alltsedan sitt inträde i den Europeiska Unionen 1995 dessutom arbetat aktivt för en snabb östutvidgning, något som ofta upplevs positivt i Ungern.

EU-inträdet 2004 gör att Ungern närmar sig Sverige alltmer, inte minst då man blir en mera naturlig samarbetspartner för Sverige på det politiska området. Politiker kommer att lära känna varandra personligen och kontakten mellan ländernas förvaltningar kommer byggas ut. Kanske kan Sverige i Ungern hitta en möjlig ”koalitionspartner” med tanke på ländernas liknande ställning i ett framtida EU, som medelstora länder med stark identitet inom en delvis överstatlig organisation. Samtidigt råder det inget tvivel om att länderna idag har mycket olika förutsättningar för sitt deltagande på Europas nya politiska karta, inte minst ekonomiskt.

Det geografiska avståndet mellan Skandinavien och Centraleuropa är inte obetydligt – att det inte är oöverstigligt har dock de historiska förbindelserna visat. Även om kontakterna har varit ganska få och sporadiska genom århundradena, har de inte desto mindre bidragit till att göra länderna allt mer bekanta för varandra.

I dag står Ungern och Sverige inför mycket goda utsikter vad gäller nya kontakter. En gynnsam faktor har varit den ungerska minoriteten i Sverige, som betytt mycket för de samarbeten vilka redan inletts under 1990-talet, inte minst i överbyggandet av språkliga och kulturella skillnader. Möjligheterna att lära känna varandra regleras inte längre av hårdbevakade gränser och stormaktspolitik. Idag står det oss fritt att trots alla kvarvarande avstånd knyta närmare kontakter än vad historien hittills tillåtit.

Gazdasági kapcsolatok

Ha Magyarország és Svédország gazdasági kapcsolatairól akarunk beszélni, főként az utolsó ötven év fejlődését és szorosabbá váló együttműködését kell elemeznünk. Ezen a téren is szembeszökőek az 1990 óta történt változások. A berlini fal leomlásával a kommunista rezsim által több, mint negyven éven át diktált feltételekkel szemben hirtelen új lehetőségek alakultak ki a gazdasági élet terén is. S a történelem megismétli önmagát: a két ország közti új gazdasági kapcsolatok hasonlíthatóak a XVII. századi politikai kapcsolatokhoz, újra főként délre utazó svédekről van szó, és kevésbé északra utazó magyarokról.

Az eredmény: nagy svéd befektetések Magyarországon, ahol az 1990-es évek második felében a svéd vállalatok nemcsak a gazdasági előnyöket értékelik, hanem a magas képzettségű munkaerőt és a stabil gazdasági fejlődést is. De természetesen a gazdasági kapcsolatok terén is léteztek történelmi hagyományok, s nem minden az 1990-es rendszerváltással kezdődött.

A két ország közötti első ipari együttműködés, ami valójában nem is közvetlen kapcsolat eredménye, valószínűleg a nagyszerű „biztonsági gyufa” lehetett. 1836-ban ugyanis Irinyi János egy osztráknak potom áron eladta találmányát, „a néma gyufát”, nem ismerve fel annak kereskedelmi lehetőségét. A találmányt továbbadták Svédországba, majd később Gustav Erik Pasch Jönköpingben kifejlesztette a forradalmi újdonságnak számító biztonsági gyufát. Az első gyufagyárat 1845-ben nyitották meg, aztán – ahogy mondani szokás – már ment minden, mint a karikacsapás.

A két ország közötti első kereskedelmi kapcsolatok gyakran csak közvetettek voltak. A kutatók egyetértenek abban, hogy a svédországi Birka-szigetén lelt kora középkori

Ekonomiska förbindelser

Att beskriva Ungerns och Sveriges ekonomiska förbindelser genom åren, betyder oundvikligen att i huvudsak tala om de senaste femtio årens utveckling och ökade samarbete, och då i synnerhet förändringen efter 1990. I och med murens fall rädde plötsligt helt nya förhållanden på den ekonomiska spelplanen, än de som dikterats i över fyrtio år av den kommunistiska regimen. Faktum är att de nya ekonomiska förbindelserna mellan länderna kom att likna 1600-talets politiska: det handlade alltså om svenskar som sökte sig söderut, och i mindre grad om ungrare som sökte sig norrut.

A magyar Irinyi János találmányát „a néma gyufát” eladta, amit azután Svédországban fejlesztettek ki. Ennek az 1957-es gyufaskatulyának ára 2 korona volt, amelyből 1,50 koronát ajándékoztak a magyarok megsegítésére.

Ungraren János Irinyi sálde sin uppfinning ”den ljudlösa tändstickan” vidare som till slut kom att utvecklas i Sverige. Denna tändsticksask från 1957 kostade 2 kr, varav 1,50 gick till Ungernhjälp.

magyar ezüstérmék nem közvetlen svéd-magyar kapcsolat eredményeként kerültek oda, hanem több tulajdonoscserevel. Az viszont tény, hogy már a középkorban exportáltak heringet Svédországból Magyarországra, és később, a XVII. században tervek kovácsolódtak egy svéd-magyar rézmonopóliumról is. Ez Axel Oxenstierna, rendkívül tevékeny svéd kormányzó ötlete volt, mivel mind Svédország, mind a politikai szövetséges Erdély Európa egyik legnagyobb vörösrézexportőre volt. Az országok hadi szövetségén kívül Oxenstierna gazdasági együttműködést is szeretett volna létrehozni. Tekintettel arra, hogy mindkét svéd-erdélyi szövetség csúfos véget ért a harctéren, talán jobb is, hogy a közös kereskedelmi akcióra soha nem került sor.

Svédország 1873-ben kötötte az első hivatalos kereskedelmi megállapodást az Osztrák-Magyar Monarchiával. Ezt később egészen a kommunista hatalomátvételig folyamatosan meghosszabbították. Attól függetlenül, hogy a két ország közti kereskedelmi aktivitás csekély volt, a kapcsolatok a két világháború során is fennmaradtak, ami nagy mértékben Svédország semlegességének volt köszönhető. Az 1966-ban meginduló hivatalos kereskedelmi együttműködés a Magyar Népköztársasággal egy új, hosszú távú megállapodás aláírásának köszönhető.

A század első felében Svédországból a papír és cellulóz mellett többnyire vas-és acélermékéket exportáltak, míg Magyarországról elsősorban élelmiszereket vittek ki. Ma Magyarország elsősorban gépipari termékeket exportál, míg Svédország a különböző nyersanyagok mellett gépeket, szállítóeszközöket, műszereket is exportál – a telekommunikációs termékek például nagyon kelendők lettek. A kereskedelem mértéke egészen 1945-ig növekedett, de így is csak kb. fél-egy százalékot tett ki az országok teljes külkereskedelméből. A kereskedelem részesedése ma kb. ugyanannyi, mértéke viszont jelentősen megnövekedett.

Az 1990-es években megjelenő svéd export évi harminc százalékos növekedése mostanra lelassult, bár továbbra is mindkét ország részéről növekedés észlelhető. Viszont változást jelent, hogy az utóbbi években Magyarország Svédországba irányuló kivitele növekedett jelentősebben. Ehhez hozzá kell még tennünk azt is, hogy a két ország közti kereskedelem minden területen sokkal intenzívebb, mint a történelem során bármikor. Ez egy hosszabb fejlődés eredményének tekinthető, az első óvatos lépésekre már a rendszerváltás előtt sor került.

Resultatet har varit stora svenska investeringar i ett Ungern som av företagen uppskattas inte bara för de rent ekonomiska fördelarna, utan även för en välutbildad arbetskraft och en stabil ekonomisk utveckling under senare delen av 1990-talet. Men naturligtvis finns det en historisk bakgrund även på det ekonomiska området som sträcker sig längre tillbaka än till regimskiftet 1989.

Vad gäller industriellt samarbete borde det allra första, även om det inte alls skedde avsiktligt, ha varit den svenska succén säkerhetständsticken. 1836 sålde nämligen ungraren János Irinyi sin uppfinning "den ljudlösa tändsticken" till en österrikare för en spottstyver, ovetande om dess kommersiella potential. Uppfinningen såldes vidare till Sverige och utvecklades i Jönköping till den revolutionerande "säkerhetständsticken" av Gustav Erik Pasch. Den första tändsticksfabriken öppnades 1845 och resten är, som man säger, historia.

De tidigaste handelsförbindelserna mellan länderna var ofta just indirekta. Till exempel antas de ungerska silvermynt som grävts fram på Birka ha hamnat där efter att ha bytt ägare ett antal gånger, alltså inte som resultatet av direkta svensk-ungerska kontakter. Å andra sidan exporterades redan under medeltiden svensk sill till Ungern och senare, under 1600-talet, smiddes planer på ett svensk-ungerskt kopparmonopol. Det var Sveriges driftiga riksföreståndare Axel Oxenstierna som kom med idén, eftersom såväl Sverige som den politiska samarbetspartnern Transsylvanien tillhörde Europas största kopparexportörer. Utöver ländernas militära förbund ville nu Oxenstierna skapa även ett ekonomiskt. Med tanke på hur snöpligt de båda svensk-transsylvanska allianserna slutade på slagfältet, var det antagligen lika bra att denna gemensamma handelsaktion aldrig sjösattes.

Det första officiella handelsavtalet mellan Sverige och Ungern slöts redan 1873, då med den österrikisk-ungerska dubbelmonarkin. Avtalet kom sedan att förlängas kontinuerligt fram till och med det kommunistiska maktövertagandet. Trots att handeln mellan länderna var marginell upprätthölls förbindelserna även under de båda världskrigen, vilket var möjligt eftersom Sverige var neutralt. Så snart som 1966 återupptogs den officiella handeln genom undertecknandet av ett nytt långtidsavtal med folkrepubliken Ungern.

Sverige exporterade under första halvan av seklet mesta dels järn- och stålprodukter samt papper och cellulosa,

Golyóscsapályák, telefonok és kék-sárga bútorok

A svéd företagor már az 1960-as vkeben nhny jentosser kereskedelmi egytmmkodst kezdemnyeztek Magyarorszggal a Kádár János által 1968-ban hatályba léptetett n. j gazdasági mekanizmusnak kosnheten, melynek keretében ugyanis Magyarorszgot óvatos léptekkel új kereskedelmi utakat keresett. Ez a reformpolitika Magyarorszgot a tervgazdasg keretein belül nyugat felé, a piacgazdasgok felé irányította. A semleges Svedorszgot ebből a szemszögből nézve több más nyugat-európai országnál kevésbé vitathto partnernek tartották. Svedorszg számára Magyarországé korán rdekkess vált mint új piac, mert az orszg relativ nyitottsága miatt az egész keleti blokkhoz vezető fontos kapunak ígérkezett.

Már a nepkoztrsasg ideje alatt több svéd-magyar vegyes-vállalat jött létre, ugyanakkor sok egytmmkods kezdddtt el a nagyüzemi és építési szektorban. Az egyik legjentosser projekt az Ikarus egytmmkodsa a Volvval, melynek keretében a magyar buszokat svéd alvzzal gyártották. A fejlődés mégis lassan haladt, sem a kereskedelemenben, sem a nagyüzemi egytmmkodsben nem volt konfliktusmentes a két gazdasági rendszer talllkozsa.

Sok svéd vállalat már a helyszínen volt, mikor Magyarországé a nyolcvanas évek végén fokozatosan megnyitotta kapuit nyugat felé. A legnagyobb svéd vállalatok, mint pl. a SKF (Svéd Golyscsapgy Rt.) s az Ericsson már a XX. század elejétől fogva működtek Magyarorszgon, emiatt tevkenysgik átalakítása nem jelentett nagyobb nehézséget. Az Ericsson például nagyon gyorsan lépett a telekommunikáció területén, és az 1990-es évek elején a német Siemensszel egytmmkodsba keptni a magyar telefonhálózatot. A vállalat ezen kívül rövid időn belül a mobiltelefonhlozatokhoz is szállított berendezéseket, s az 1990-es évek elején a Magyarorszgra érkezik svéd behozatal ötven százalékát biztosította. Egy másik kiemelkedő svéd cég, az IKEA is gyorsan reagált, már 1985 körül tárgyalásokat kezdett magyarországi üzlet alapításáról. Az 1990-es években a butorlnc nagy sikerrel két kék-sárga áruházat nyitott Budapesten. A rendszerváltás óta a „skandináv bútorok“ fogalommá és egyfajta eladási rvv vlta Magyarorszgon.

Egy zletkots kulonosan nagy érdeklődést váltott ki: amikor a svéd Electrolux vállalat 1991-ben megvásárolta a magyar Lehel htggyarat. A svéd-magyar Kertész Tibor nevezte ki a cg új vezetőjének, ami jó példá egy meglehetsen gyakori

medan Ungern främst frde ut livsmedel. I dag r den stora exportposten fr Ungern verkstadsprodukter, medan Sverige vid sidan av diverse råmaterial i första hand exporterar maskiner, transportmedel samt tekniska instrument - till exempel har telekomprodukter blivit mycket gångbara. Rent volymmässigt ökade handeln successivt ända fram till 1945, men utgjorde ändå bara ungefär en halv till en procent av ländernas totala utrikeshandel. Siffran r ungefär densamma i dag, men volymen av in- och utfrda varor har däremot ökat markant.

Den stora svenska exportuppghng i handeln med Ungern som kunde märkas under 1990-talet med rliga ökningar på uppåt trettio procent, tycks ha mattats av en smula. Fortfarande sker dock en stadig ökning, såväl för Sveriges del som fr Ungerns, och faktum är att det r Ungerns export till Sverige som ökat mest de senaste åren. Det bör också tillggas att ländernas handel i dag på alla plan r långt mer intensiv n någonsin tidigare. Detta kan mycket väl ses som resultatet av en längre utveckling, av samarbeten som inleddes redan före och under den frre regimen.

Kullager, telefoner och blå-gula möbler

Redan på 1960-talet inleddes svenska företag flera större handelsprojekt med Ungern som hade börjat slå in på en försiktig, ny ekonomisk vg och den så kallade Nya Ekonomiska Mekanismen (NEM) introducerades av Janos Kadr 1968. Det var ett komplicerat ekonomiskt system uppbyggt kring en slags statligt regisserad konkurrensbaserad ekonomi, samtidigt helt inom ramen för planhushllningen. Reformpolitiken innebar att Ungern allt mer vände blicken mot väst och marknadsekonomierna där. Sverige var som neutral stat ur detta perspektiv en mindre kontroversiell handelspartner n många andra västeuropeiska länder. För Sveriges del var Ungern intressant som en ny marknad redan tidigt, inte minst då landet genom sin relativa öppenhet ansågs som en viktig inkrport till hela stblocket.

Flera svensk-ungerska joint venture-företag skapades redan under den socialistiska perioden samtidigt som mängder av samarbeten inleddes inom industri- och byggsektorn. Ett av de mer spektakulära projekten var den ungerska busstillverkaren Ikarus samarbete med Volvo, där ungerska bussar tillverkades med svenska chassin. Utvecklingen gick ändå långsamt, och varken handel eller industriellt samarbete fungerade alltid friktionsfritt i mötet mellan de två ekonomiska

Az Electrolux az egyike a nagy svéd vállalatoknak a magyar piacon. 1991-ben vette meg a magyar Lebel gyárat.

Electrolux är ett av de stora svenska företagen på den ungerska marknaden. Företaget köpte den ungerska vitvarutillverkaren Lehel 1991.

strategiára az 1990-es évek elején. A svéd cégeknél ekkor még szükségük volt olyanokra, akik kiismerték magukat mind a svéd, mind a magyar körülmények között – és kik lehettek volna erre alkalmasabbak a svéd-magyaroknál? Ma a legtöbb Magyarországon működő svéd vállalat egyre inkább törekszik arra, hogy a vezetőségben is teljesen magyar személyzetet alkalmazzon. Egyrészt csökkentek a nyelvi nehézségek, másrészt a magyar piacon már néhány éve működő vállalatok eléggé megvetették lábukat ahhoz, hogy svéd személyzetre egyszerűen már ne legyen szükség.

Az 1990-es években Magyarországon befektető nyugati országok sorában Svédország ugyan nem tartozik a legjelentősebbek közé, de az ország nagyságához és Magyarországtól

miska systemen.

Många svenska företag var alltså redan på plats när Ungern gradvis öppnade dörren mot väst under slutet av åttiotalet. De allra största svenska företagen som SKF (som klarade sig helt undan förstatligande under kommunisttiden) och Ericsson hade verkat i Ungern sedan det tidiga 1900-talet och hade små svårigheter att ställa om sin verksamhet. Ericsson agerade till exempel mycket snabbt på telekom-området, och började under tidigt 1990-tal tillsammans med Siemens bygga ut telefonnätet i Ungern. Dessutom började företaget snart leverera utrustning till mobiltelefoninäten, och stod under början av 1990-talet för inte mindre än hälften av den svenska exporten till Ungern. Även IKEA agerade tidigt, och började redan omkring 1985 förhandla om etablering i Ungern. Under 1990-talet slog möbelkedjan upp två blå-gula varuhus i Budapest vilka snabbt blev stora succéer. Allt sedan murens fall har uttrycket "skandinaviska möbler" blivit ett begrepp och dessutom något av ett säljargument i Ungern.

En mycket omtalad affär var Electrolux uppköp av vitvarutillverkaren Lehel 1991. Svensk-ungern Tibor Kertész tillsattes som ny chef för företaget, vilket var en ganska vanlig strategi i början av 1990-talet. De svenska företagen behövde då hjälp av personer som hade erfarenhet av såväl svenska som ungerska förhållanden, och vilka passade bättre än svensk-ungernarna? Idag går de flesta svenska företag alltmer mot att anställa helt och hållet ungersk personal även i ledningen. Dels har språkklyftan minskat väsentligt, dels är de företag som nu verkat ett antal år på den ungerska marknaden så pass inarbetade, att den svenska personalen helt enkelt inte är nödvändig längre.

Av de västländer som investerade i Ungern under 1990-talet ligger Sverige inte bland de allra främsta, men med tanke på landets storlek och avstånd från Ungern har ändå anmärkningsvärt mycket svenskt kapital satsats. Inofficiella siffror pekar mot att svenska företag under en tioårsperiod investerade över en halv miljard USD, och i dag beräknas svenska företag sysselsätta mellan elva och tolv tusen ungrare runt om i landet. Framför allt har det varit de redan stora svenska företagen som etablerat sig i Ungern, medan det varit svårare att motivera medelstora och mindre företag till handel med ett så pass "avlägsset" land. Även om de svenska investeringarna minskade i omfattning under 1990-talets slut fortsätter de svenska företag som redan finns i landet att verka på den

való távolságához képest mégis jelentős svéd tőke jutott az országba. Nem hivatalos számítások azt mutatják, hogy a svéd vállalatok tíz év alatt több mint fél milliárd dollárt fektettek be Magyarországon, és becslések szerint mintegy tizenegy-, tizenkét-ezer magyar áll országsszerte svéd vállalatok alkalmazásában. Elsősorban a nagy svéd vállalatok kezdtek üzleti kapcsolatokat Magyarországon, míg a közepes nagyságú és kisebb cégeknek nehezebb befektetni ilyen „távoli“ országban. Még ha a svéd befektetések száma csökkent is az 1990-es évek végén, a már jelen lévő svéd cégek folytatják működésüket a magyar piacon. Több együttműködés kezdődött továbbá magyar egyetemek és a Magyarországon működő svéd cégek között.

Találkozópon: a gazdasági élet

A svéd-magyar gazdasági együttműködésnek természetesen fontos részét képezik a személyes kapcsolatok, amelyek az utóbbi évek intenzívebb közeledése folyamán alakultak ki magyarok és svédek között. Ennek egyik oldala a személyes találkozások által megszerzett tapasztalat – korábban svédek és magyarok a legtöbb esetben csak távolról vagy esetleg turistaként ismerték egymás kultúráját. A gazdasági élet az 1990-es években egyre több személyes kapcsolatra épül, és most végre szembesítődtek egymással az előzetesen egymásról kialakult képek is. A magyarok a svéd minőségről és jólétről hallottak a legtöbbet, meg hívős svédekről és magas adókról. A magyarokról kialakult svéd kép az volt, hogy szorgalmasak, jól képzettek, de a 40 éves államszocializmus mély nyomokat hagyott bennük. Ezek mögött a sablonszerű elképzelések mögött néhány valódi különbség is mutatkozott, például az üzletkötési módszerekben.

A magyarországi Electrolux cégnél, amelyet eleinte „svéd“ elvek szerint irányítottak, végeztek egy érdekes vizsgálatot. E szerint a magyarok sokkal magasabbra értékelik a fizetést és az alkalmazási biztonságot, mint a személyes fejlődést, vagy munkájuk mibenlétét. A svéd vezetők általában nem tűntek olyan fensőbbeseknek, mint a magyar főnökök, de az is feltűnt a magyaroknak, hogy a svédek nem kívántak minden konfliktust csírájában elfojtani. Úgy érezték tehát, hogy a vezetők „selyemkesztyűs vaskézrel“ dolgoznak. A svéd üzletembereknek viszont meg kellett békélniük azzal a magyar szokással, hogy a társasági kapcsolatok is fontosak a magyar üzleti életben – egy magyar üzleti vacsorán szívesebben beszélgetnek általános témákról, mint kimondottan az üzleti élethez

ungerska marknaden. Flera samarbeten har också inletts mellan ungerska universitet och svenska företag verksamma i Ungern.

Näringslivet som mötesplats

En viktig del av det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Ungern är naturligtvis de personliga kontakter som knutits mellan svenskar och ungrare under de senaste åren. En sida av detta är de sociala erfarenheter man fått av att träffa varandra – tidigare kände flertalet svenskar och ungrare bara till varandras kulturer på håll, eller som turister. Mer personliga möten mellan ungrare och svenskar kom under 1990-talet att koncentreras till näringslivet, och där möttes de bilder man skapat av varandra på förhand. Där fanns den ungerska bilden av svensk kvalitet och svenskt välstånd, men också av ett kyligt land med höga skatter. Bland svenskarna fanns bilden av ungrare som driftiga och välutbildade, men genomsyrade av fyrtio års statsocialism. Bortom dessa klichémässiga föreställningar kom vissa verkliga skillnader att visa sig i sättet man gjorde affärer på.

En undersökning vid Electrolux i Ungern, som till en början leddes enligt ”svenska” principer, visade bland annat att ung-

A budapesti Ericsson vállalat egyike a legnagyobbaknak Közép- és Kelet-Európában. Itt nagy kutatóosztályt építettek ki sok tehetséges magyar kutatóval.

Företaget i Budapest är ett av Ericssons största i Central- och Östeuropa. Här har man byggt upp en stor forskningsavdelning med många duktiga ungerska forskare.

fűződő kérdésekről. Sok svéd üzletember a magyar társadalomnál áttekinthetőbb rendszerhez volt szokva, amelyben az állami és a gazdasági élet közti kapcsolatokban nagyobb nyitottságú, egyértelműbb határozatokat hoznak. Itt a svéd-magyarok természetesen fontos szerepet játszottak, és ismerve mindkét kultúrát igyekeztek kideríteni az üzletkötések kezdetén felmerült félreértéseket.

Újra Nyugat felé

Az eddig említett gazdasági kapcsolatok jó része a svédek magyarországi üzleti vállalkozásairól szólt. Vajon hogy állnak a magyar kezdeményezések a svéd piacon?

Magyarország gazdaságtörténetének ismeretében érthető, hogy a magyar ipar előtt soha nem nyíltak meg a svéd nagyüzemek számára fennálló lehetőségek. Az országot eleinte osztrák és német érdekek befolyásolták, Magyarország lassú modernizálással főként élelmiszert exportált. A két világháború, majd a gazdasági élet teljes államosítása és a nehéziparra való erőszakos áttérés enyhén szólva hátrányos volt Magyarországnak számára, nem volt lehetősége növekvő, nemzetközi gazdasági kapcsolatok kiépítésére. A XX. század elején ennek ellenére történtek jelentős külföldi befektetések, többek között a magyar élelmiszeripar részéről. A Csepel-szigeti Weiss Manfréd Művek például konzervgyárat alapított Svédországban, ahol konzervdobozait a helyszínen töltötték meg magyar élelmiszerekkel.

Magyarország Svédországba irányuló kivitelét még ma is főleg az élelmiszer jelenti, a magyar csemegéket, úgymint a téliszalámit, a libamájat és a bort általában a svédek is ismerik. Az utóbbi években nemzetközileg jól ismert tokaji borok mellett újabb magyar minőségi borok bemutatása is megkezdődött külföldön. Jelentős befektetések történtek a bortermelés modernizálása terén is, továbbá nemzetközileg ismert és kedvelt szőlőfajtákat telepítenek, mint például a Cabernet Sauvignon vagy a Chardonnay.

Ami a turizmust illeti, a jövőben remélhetőleg több magyar keresi majd fel Skandináviát. A társasutazások száma már ma is rendkívüli módon megnőtt, igaz ugyan, hogy a magyar turisták többsége még mindig Dél-Európa felé indul. A rendszerváltás óta viszont bizonyíthatóan növekedett a turistaáram Skandináviából Magyarországra. Évente nem kevesebb mint 140 000 svéd keresi fel „kultúra-turistaként“ Magyarországot, főleg Budapestet és környékét. Ilyen utazáson népszerű program pl. egy eredeti századfordulós kávéház meglátogatása,

rare ansåg lön och anställningstrygghet långt viktigare än personlig utveckling eller själva arbetsuppgifternas innehåll. Svenska chefer tycktes överlag mindre auktoritära än de ungerska, men något som konfunderade ungrarna i hög grad var svenskarnas ovilja att reda ut konflikter på ett tidigt stadium. Detta ledde till att man ibland betraktade dem som ledare vilka agerade med ”järnhand i silkesvante”. Mer allmänt tycks också svenska affärsmän ha fått inse vikten av ett socialt engagemang vid ungerska affärskontakter – vid en affärsmiddag i Ungern talar man hellre om den privata sfären än strikt arbetsrelaterade frågor. Många svenskar var vana vid ett mer transparent samhälle än det ungerska, med en större öppenhet i förhållandet mellan stat och näringsliv, där det är mer entydigt hur och varför besluten fattas. Här kunde svensk-ungrarna reda ut de missförstånd som kunde uppstå i inledningskedet av de många nyetableringarna.

Att vända tillbaka till Väst

Många av de ekonomiska kontakterna ovan har berört svenska etableringar på den ungerska marknaden. Hur ser det då ut med ungerska initiativ på den svenska?

Med tanke på Ungerns ekonomiska historia fanns aldrig samma förutsättningar som för den svenska industrin. Landet var först knutet till österrikiska och tyska intressen, och på denna marknad fungerade det mycket långsamt moderniserade Ungern främst som livsmedelsexportör. Två världskrig och därefter fullständigt förstatligande av näringslivet, samt en påtvingad omställning till tung industri har milt sagt legat Ungern i fatet vad gäller möjligheterna till ett mer expansivt, internationellt inriktat näringsliv. I början av seklet gjordes ändå större utlandssatsningar och investeringar av bland andra den ungerska livsmedelsindustrin. Weiss–Manfréd-verken från industrin Csepel i södra Budapest öppnade till exempel en konserverfabrik i Sverige, där man på plats fyllde sina burkar med ungerska livsmedel.

Ungerns export till Sverige består än idag främst av just livsmedel, och ungerska delikatesser som salami, gåslever och vin är sådant som svensken i gemen ofta känner till. På senare år har man på allvar börjat lansera ungerska kvalitetsviner utomlands utöver det internationellt kända Tokajervinet. I dag sker stora satsningar på modernisering av vinproduktionen, med inriktning på internationellt välkända och uppskattade druvor som till exempel Cabernet Sauvignon och Chardonnay.

Magyar szőlőgazdaság. Ma nagy befektetések történnek a bortermelés modernizálása érdekében, nemzetközileg is jól ismert és kedvelt szőlőfajtákat telepítenek, mint például a Cabernet Sauvignon vagy a Chardonnay.

Ungersk vingård. I dag sker stora satsningar på modernisering av vinproduktionen med inriktning på internationellt välkända och uppskattade druvor som Cabernet Sauvignon och Chardonnay.

operaelőadások, komolyzenei koncertek, borkóstolók és egyéb kulináris élvezetek. Lehetséges, hogy efféle utazások magyarokat is nagyobb számban csalnának északra. Skandinávia viking leleteivel, tengerpartjaival és érintetlen természetével ugyanolyan egzotikusnak és vonzóknak mutatkozik a magyarok számára, mint Közép-Európa sokszínű történelmével a svédek részére.

Mind Magyarországnak van Kereskedelmi Kirendeltsége Stockholmban, mind Svédországnak Budapesten, továbbá működik Budapesten a mintegy hetven svéd vállalatot képviselő Svéd Kereskedelmi Kamara is. A magyarok döntése, hogy svéd Gripen vadászpilótákat bérelnek/vásárolnak egy kereskedelmi együttműködést eredményezett, mely további svéd beruházásokat jelent. Ezekre nem a fővárosban, hanem vidéken, elsősorban a ritkán lakott megyékben kerül sor. 2004. január 23-án aláírtak egy szerződést a Magyar-Svéd Üzleti és Kutatási Fórum létrehozásáról.

Vad gäller turistindustrin kommer förhoppningsvis fler ungrare att söka sig till Skandinavien i framtiden. Redan nu har chartersemestrarna ökat enormt, även om merparten ännu går till Sydeuropa. Vad som bevisligen ökat sedan regimskiftet är turistströmmen från Skandinavien till Ungern. Inte mindre än 140 000 svenskar besöker årligen landet, i huvudsak som "kulturturister" i Budapest med omgivning. Populära inslag i en sådan resa kan vara besök på något genuint sekelskifteskafé, operaföreställningar, klassiska konserter, vinprovningar och kulinäriska upplevelser. Kanske kan denna typ av resor även locka ungrare norrut i större antal. Skandinavien framstår med sina vikingalämningar, kustlandskap och orörda natur lika exotiskt och lockande för ungrarna, som det historietyngda Centraleuropa för svenskarna.

Liksom Sverige har sitt exportråd representerat med ett handelskontor i Budapest (och dessutom en svensk handelskammare med ett sjuttioal svenska företag representerade), finns Ungerska exportrådet på plats i Stockholm. Många är de som hoppas att det lite ensidiga förhållandet mellan Sverige och Ungern vad gäller investeringar och utlands-etableringar skall förändras inom den närmaste framtiden. Ungerska flygvapnets hyrköp av svenska Gripen-plan främjar med sitt industrisamarbetsavtal ökade investeringar från svensk sida, där man gärna satsar på regioner och glesbygder utanför huvudstaden. Den 23 januari 2004 upprättades ett avtal om bildandet av ett ungersk-svenskt affärs- och forskningsforum (Magyar-Svéd Üzleti és Kutatási Fórum).

Kultúra, tudomány és oktatás

Svédország és Magyarország történelmi és gazdasági kapcsolatai mellett említhetünk még más területeket is, amelyek az elmúlt 150 év folyamán érintkezési pontot jelentettek. A nagyobb svéd vállalatok jelenlegi intenzív magyarországi tevékenységét eltekintve a kultúra és a tudomány az a terület, ahol szorosabb kapcsolatok jöttek létre. Amíg mind a közös svéd-magyar hadjáratokat, mind a gazdasági együttműködések inkább svédek kezdeményezték, addig kulturális és tudományos téren viszont a magyarok voltak az aktívabbak. Ez természetesen nagy mértékben az 1956-os és a későbbi Svédországba történő magyar bevándorlás függvénye – de nem kizárólag. A két ország közötti kulturális találkozások sokkal korábban kezdődtek.

A XV. században a magyar kolostorokban is olvasták Szent Birgitta látomásait, ez jelentette az első irodalmi kapcsolatot. A svéd szent életrajzát magyarul 1519-ben jegyezték le. *Szent Birgitta látomásai* a kor egyik legsikeresebb könyve Európában, valódi „bestseller“, Magyarországon is értékelték költői és újszerű irodalmi stílusáért. Kevésbé úttörő alkotás XII. Károly svéd király életrajza, amelyet Gvadányi József írt 1792-ben – ez nagyrészt Voltaire svéd katonakirályról írt népszerű életrajzának egyszerű lemesolása. Gvadányi könyve mégis említésre méltó a szövegbe beleillesztett, a svéd királynak hódoló költeményei miatt – ezek az irodalmi fércművek valószínűleg az első svéd vonatkozású versek a magyar irodalomtörténetben. Egy svéd példa hasonló heroizáló lírára Axel Gustaf Virgin kétszáz oldalas ódája Magyarországot tiszteletére, a „Széchenyi, romantikus költemény a magyar szabadságharc idejéről“ című vers.

Az 1848–49-es szabadságharc során sok svéd érzett rokonszenvet a magyarok iránt, ami irodalmi felfedezésre is

Kultur, vetenskap och utbildning

Vid sidan av historiska och ekonomiska förbindelser mellan Ungern och Sverige finns andra områden där mängder av kontakter knutits, inte minst de senaste 150 åren. Bortsett från de stora svenska företagens intensiva verksamhet i Ungern under det senaste decenniet, är det på det kulturella och det vetenskapliga fältet som de båda länderna haft de närmaste kontakterna. När det främst varit svenskar som tagit initiativet såväl till gemensamma svensk-ungerska fälttåg, som till ekonomiska samarbeten, har ungarerna varit de mer aktiva inom kultur och vetenskap. Mycket av detta beror naturligtvis på den ungerska invandringen till Sverige från 1956 och framåt – men inte enbart. De kulturella förbindelserna mellan länderna började långt tidigare än så.

Det första litterära utbytet skedde genom den heliga Birgittas uppenbarelser som dök upp i ungerska kloster på 1400-talet, och 1519 nedtecknades hennes livshistoria på ungerska. Uppenbarelserna som ju var en av tidens verkliga ”bestsellers” i Europa uppskattades även i Ungern, inte minst för deras poetiska och nyskapande litterära stil.

Mindre nyskapande var den ungerska biografi över Karl XII som skrevs av József Gvadányi 1792. Boken var i långa stycken en ren kopia av Voltaires populära biografi över den svenske krigarkungen. Vad som ändå gör Gvadányis bok nämnvärd är de hyllningsdikter till den svenske kungens ära han infogade i texten – dessa pekoral är antagligen de första dikterna som behandlar Sverige i den ungerska litteraturen. Ett liknande exempel på heroiserande lyrik, men från svenskt håll denna gång, är skalden Axel Gustaf Virgins över 200 sidor långa ode till Ungerns ära *Széchenyi, Romantisk dikt från ungerska frihetskrigets tid*.

Den sympati många svenskar kände för det ungerska fol-

ösztönözte a svédek. A XIX. század második felében szinte mitikussá vált forradalmár költő, Petőfi Sándor jó néhány versét ugyanis megjelentették svéd napilapokban, folyóiratokban és külön verseskötetekben. A magyar szabadságharcban részt vett svéd önkéntesek nagyon szívesen meséltek élményeiről, s ez is elősegítette a mítosz kialakulását. Az egyik önkéntes, Theodor Fredrik Krook nyergesmeister arról tudott mesélni, hogyan harcolt Petőfi mellett, és hogy a költővel, valamint Jókai Mórral a forradalmat megelőző napokban a pesti Pilvax kávéházban ismerkedett meg, ahol tulajdonképpen a forradalmi gondolatok megszülettek.

Később számos Petőfi-verset fordítottak le svédre. Erősen hazafias és romantikus lírája jól beleillett a XIX. századi kultúrát átító svéd nemzeti romantika irányzatába. Számos svéd költőt egyértelműen megihlette Petőfi, mint például Viktor Rydberget és Erik Axel Karlfeldtet. A magyarbarát Birger Schöldström különösen jelentős híve volt Petőfinak, sőt magyarul is megtanult, csak azért, hogy Petőfit eredeti nyelven olvashassa. A versfordítások terén végzett jelentős munkájáért a Magyar Tudományos Akadémia tagjává választotta. Schöldström stockholmi otthona a XIX. század végéig tartó Petőfi-kultusz központjává vált, ez sok svéd számára ösztönzést

kets frihetskamp 1848–49 mot det habsburgska styret, sporrade också till en litterär upptäckt i Sverige. Under andra hälften av 1850-talet trycktes och spreds nämligen en lång rad dikter av den mytomspunne ungerske frihetsskalden Sándor Petőfi i svenska tidningar, tidskrifter och i separata diktböcker. Petőfi deltog själv i kriget och tros ha stupat på slagfältet, vilket gjorde honom till en mycket populär symbol för det ungerska upproret. Svenska frivilliga som deltagit i frihetskri- get berättade mer än gärna om sina upplevelser, vilket naturligtvis spädde på mytbildningen än mer. Bland annat kunde sadelmakaren Theodor Fredrik Krook berätta hur han slogs sida vid sida med Petőfi och hur han första gången mötte skalden samt författaren Mór Jókai på de radikala stamlokus kafe Pilvax i Budapest, en tummelplats för upproriska idéer där resningen mot Österrike spontant började i mars 1848.

Det gjordes många översättningar av Petőfi-dikter till svenska. Hans lyrik, med ett starkt patriotiskt och romantiskt anslag, passade väl in i de nationalromantiska strömningar som genomsyrade den europeiska 1800-talskulturen. Bland de svenska poeter som uttryckligen lät sig inspireras var Viktor Rydberg och Erik Axel Karlfeldt. Den store introduktören i Sverige var annars ungerenvännen Birger Schöldström, som till och med lärde sig det ungerska språket bara för att kunna läsa Petőfi i original. Schöldström blev så småningom utsedd till medlem av den ungerska vetenskapsakademien tack vare sina översättarinsatser. Hans hem i Stockholm blev centrum för en spirande Petőfi-kult som höll i sig under hela 1800-talet och som lockade många svenskar att bredda sina kunskaper om det ofta helt obekanta landet i söder.

Vad gäller svensk litteratur i Ungern utgavs så tidigt som 1882 en antologi med svenska poeter av biskopen och poeten Vilmos Györy – en vägröjare i sammanhanget som också såg till att Esaias Tegnér vann popularitet i Ungern. Tegnérns *Fritiofs saga* utkom 1880 i Györys översättning och skapade genast ett brett intresse för Sverige och nordiska sagor i Ungern.

En tidig konstnärsrelation mellan svenskar och ungrare kom att utvecklas i Paris, konstens multietniska huvudstad under 1870-talet. Den ungerske bildkonstnären László Paál lärde där känna den svenske målaren Carl Fredrik Hill, en vänskap som sägs ha påverkat Hill också i hans landskapsmåleri. Även Ungerns internationellt kända målargigant från den tiden, Mihály Munkácsy, skall ha räknat Hill till sin vänskapskrets. Mästaren Munkácsy tittade då och då upp till

Nyárfák, 1876, Paál László

Popplar, 1876, László Paál.

jelentett, hogy többet akarjon tudni a sokak számára teljesen ismeretlen déli országról.

Ami a svéd irodalom magyarországi helyzetét illeti, Győry Vilmos püspök és költő már 1882-ben kiadta a svéd költők első antológiáját. Ezen úttörő vállalkozás tette népszerűvé Magyarországon Esaias Tegnéer svéd romantikus költő munkásságát. Tegnéer *Fritiof monda* című költeményét 1880-ban adták ki Győry fordításában, ami után hamarosan széleskörű érdeklődés alakult ki Svédország és a skandináv mondák, sagák iránt.

A svédek és magyarok közötti korai művészkapcsolatok az 1870-es években a művészet soknemzetiségű fővárosában, Párizsban alakultak ki. Itt ismerkedett meg Paál László Carl Fredrik Hill festőművésszel, barátságuk állítólag Hill tájfestészetére is hatással volt. Még a nemzetközileg jól ismert magyar festőóriás, Munkácsy Mihály is saját baráti köréhez számított a Hillt. Munkácsy, a Mester néha felbukkant Hill stúdiójában, hogy elmondja szakvéleményét a fiatalabb svéd kolléga festészetéről.

Anders Zorn neves svéd festő az 1880-as években utazást tett Magyarországon és Erdélyben, útjáról egyebek között egy szép nyomat született, egy erdélyi paraszt erős karakterű arcképe. Zorn, aki festészetében szívesen használta motívumként a hagyományos népviseleteket, népszokásokat és a mindennapi környezetet, valószínűleg bőven talált anyagot Erdélyben, ahol a régi magyar hagyományok sokáig éltek tovább elszigeteltségükben.

A művészet mint nagykövet

Kosztolányi Dezső, a kedvelt magyar író nemcsak August Strindberg, Verner von Heidenstam és Gustaf Fröding műveit fordította le magyarra, hanem az 1930-as években Svédországba is eljutott. Rácsodálkozott a fehér éjszakákra, az egzotikus Szent Iván-éji ünnepre és a Stockholmban látott magas technikai színvonalra. Ugyanakkor meghatónak tartotta a svédek tájékozottságát a magyar művészekről, például Bartók Béláról és Liszt Ferencről. Ezzel kapcsolatban ezt írta útinaplójába: „Úgy látszik, mégiscsak a művészet a leghatásosabb nagykövet az országok egymás közötti érintkezésében.“ Éles meglátás volt ez a XX. századi svéd-magyar kapcsolatokra vonatkozóan.

A magyar Leffler Béla is egyike volt azoknak, akik személyükben bizonyították a távolságot áthidaló művészet lehetőségét, legalábbis ami a Svédország és Magyarország

Hills ateljé, för att ge sin yngre svenska kollega omdömen om hans måleri.

Under 1880-talet reste Anders Zorn genom Ungern och Transsylvanien, bland annat finns ett tryck av Zorn bevarat från denna resa, ett karaktärsfullt porträtt av en transsylvansk bonde. Zorn, som ju ofta använde allmogens traditionella dräkter, vanor och vardagsmiljöer som motiv i sina målningar, fick antagligen sitt lystmäte i Transsylvanien där gamla ungerska seder och bruk levtt kvar länge i avskildhet.

Konsten som ambassadör

Den omtyckte ungerske författaren Dezső Kosztolányi översatte inte bara August Strindberg, Verner von Heidenstam och Gustaf Fröding till ungerska, utan tog också tillfället i akt att besöka Sverige under 1930-talet. Kosztolányi lät sig intas av de ljusa nätterna, av exotiskt midsommarfirande och av den höga tekniska standard han såg i Stockholm. Men han blev minst lika imponerad av svenskarnas kunskap om ungerska konstnärer som Franz Liszt och Béla Bartók, och skrev apropå detta i sin resedagbok: ”Det förefaller som om konsten ändå är den mest inflytelserika ambassaden i kontakten länderna emellan” – en iakttagelse som skulle visa sig

Kavicsos lejtő, 1876, Carl Fredrik Hill | Grusbacke, 1876, Carl Fredrik Hill.

Az 1850-es évek végen Petőfi Sándortól a legendás hírű magyar költőtől számos verset terjesztettek svéd újságokban, folyóiratokban és külön verseskötetekben.

I slutet av 1850-talet trycktes och spreds en lång rad dikter av den mytomspunne ungerske skalden Sándor Petőfi i svenska tidningar, tidskrifter och separata diktböcker.

közti távolságot illeti. 1919-ben érkezett Svédországba, korábban Magyarországon dolgozott svéd lektorként. Mindjárt belekezdett a fordítói munkába: svéd írók műveit ültette át magyarra, illetve magyar írókat fordított svédre. Ezen kívül népszerűsítő könyveket írt a két országról, és megalapította a Svéd-Magyar Társaságot, hogy közelebb hozza egymáshoz a két nemzetet. Ez volt az első lépés a két ország kultúrájának kölcsönös megismertetése érdekében. A következő lépést Lotz János magyar nyelvész tevékenysége jelentette, aki a két világháború között került Svédországba, s átvette Leffler befjezetlen munkáját. A Stockholmi Főiskola Magyar Intézetének igazgatója lett, amely fontos láncszemet jelentett a két ország kultúrája között. Magyarországon hasonló feladatkört töltött be Valdemar Langlet. 1934-től svéd lektorként dolgozott a

skarpsynt vad gäller de svensk-ungerska förbindelserna under 1900-talet.

En ungrare som kom att personifiera denna konstens förmåga att överbrygga avstånden mellan Sverige och Ungern var Béla Leffler. Han kom till Sverige 1919 efter att ha arbetat som lektor i svenska språket i Ungern. Väl i Sverige satte han genast igång med att översätta svenska författare till ungerska, och ungerska författare till svenska. Därutöver skrev han upplysande böcker såväl om Ungern som om Sverige och grundade det Svensk-ungerska sällskapet som verkade för samförstånd mellan de två länderna.

Denna första stora insats för att göra de båda ländernas kultur kända för varandra följdes snart av andra. János Lotz, en ungersk lingvist som kom till Sverige under mellankrigstiden, vidtog där Leffler slutat. Han blev föreståndare för det Ungerska institutet vid Stockholms högskola, som även det fungerade som en viktig länk mellan de båda ländernas kultur. En liknande ställning, fast i Ungern, innehade Valdemar Langlet som var verksam i Budapest som svensklärare under en lång tid, innan han utmärkte sig för sina humanitära insatser under andra världskriget.

Särskilt på litteraturens område var de svensk-ungerska kontakterna goda under hela 1900-talet. Selma Lagerlöf var en mycket omtyckt författare i Ungern, och många var de som växte upp med Nils Holgersson och gåsen Akka. Strindbergs dramatik blev tidigt bekant i Budapest via Tyskland. Hans pjäs Fadren hade premiär på det progressiva teatersällskapet Thalias scen redan 1905. Av den ungerske romanförfattaren Mór Jókai gavs mer än femton titlar ut på svenska och dramatikern Ferenc Molnár var mycket populär i Sverige, bland annat spelades hans Svanen på Dramaten i Stockholm. Översättningarna följde alltså slag i slag, och i princip alla de stora litterära klassikerna från bägge länder fann sin svenska respektive ungerska läsekrets under 1900-talets första hälft. 1943 bildades också ett fristående ungerskt kulturinstitut i Stockholm med en bred verksamhet, bland annat bokutgivning.

På bildkonstens område har det regelbundet anordnats samlingsutställningar i såväl Ungern som i Sverige. Den största var kanske 1938 års utställning i Budapest, då två hundra år av svensk konst och konsthantverk introducerades för en ungersk publik. Inom arkitekturen fanns ett stort intresse i Ungern för Ragnar Östbergs byggnadskonst, särskilt imponerande tycktes Stockholms stadshus för ungerska arki-

budapesti Pázmány Péter Egyetemen, mielőtt a második világháború alatt kitűnt humanitárius tetteivel.

Az egész XX. század alatt különösen jók voltak a svéd-magyar kapcsolatok az irodalom területén.

Selma Lagerlöf nagyon kedvelt író lett Magyarországon, és sokan a híres regényhős, Nils Holgersson és a vezér vadlúd, Akka kalandjain nőttek fel. A budapestiek német közvetítéssel korán megismerkedhettek Strindberg drámáival. Az *apa* című színdarabját a Thália társulat már 1905-ben bemutatta. Jókai Mór több mint tizenöt regényét adták ki svéd nyelven, és Molnár Ferenc is nagyon népszerű volt Svédországban. Stockholmban többek között *A hattyú* című darabját játszották. A fordítások tehát gyors egymásutánban követték egymást, és a két országban gyakorlatilag az összes klasszikus irodalmi mű megtalálta magyar, illetve svéd olvasóit a XX. század első felében. 1943-ban Stockholmban létrehozták a független Magyar Kulturális Intézetet, mely széleskörű tevékenységet folytatott, egybeként könyvkiadással foglalkozott.

Ami a festészetet illeti, rendszeresen szerveztek kiállításokat mind Magyarországon, mind Svédországban. A legnagyobb talán az 1938-as kiállítás volt Budapesten, amikor kétszáz év svéd festészetét és iparművészetét mutatták be a magyar közönségnek. Az építészetben nagy érdeklődést keltett Magyarországon Ragnar Östberg építőművészete, a stockholmi városház különösen impozánsnak tűnt magyar kollégái számára. A szegedi egyetem Rerrick Béla tervezte főépülete több tekintetben emlékeztet Östberg sajátos stílusára, és ez esetben tulajdonképpen közvetlen befolyásról beszélhetünk.

A svéd-magyarok mint kultúraközvetítők

A II. világháború, illetve a kommunisták magyarországi hatalomátvétele miatt visszaesett a kulturális kapcsolatok intenzitása. Ez azonban 1956-ban a Svédországba érkező magyarokkal egy csapásra megváltozott. Hirtelen nagy számú magyar kisebbség alakult ki a távoli Svédországban, nagy igény támadt az élő magyar kultúra jelenlétére. Ide tartozik természetesen a magyar konyha, népzene és néptánc is, valamint a magyar nyelv, aminek kb. tízezer új használója lett Svédországban.

A svéd-magyarok kezdtek saját lapokat kiadni és különböző egyesületekbe szerveződni. A csúcspont az 1960-as évekre esett, amikor kb. hatvan magyar egyesület működött Svédországban. Az 1990-es évekig ebből mintegy húsz maradt meg, a legtöbb csatlakozott a Svédországi Magyarok Országos

tektkollegor. Universitetet i Szeged i södra Ungern har en huvudbyggnad ritad av Béla Rerrick som på många sätt påminner om Östbergs särpräglade stil, och här kan man faktiskt tala om en direkt påverkan.

De svenska ungrarna som kulturförmedlare och kulturutövare

På grund av andra världskriget och därefter det kommunistiska maktövertagandet i Ungern minskade de kulturella kontakterna i intensitet. Med ungrarna som anlände till Sverige 1956 ändrades detta i ett slag. Plötsligt fanns en stor ungersk minoritet i det avlägsna Sverige, med behov av en levande ungersk kultur på alla områden. Ungersk matlagning, folkmusik och -dans hör naturligtvis hit, liksom det ungerska språket, vilket fick tiotusentals aktiva utövare i Sverige.

Erdélyi paraszt. 1885 Anders Zorn.

Transsylvansk bonde, 1885, Anders Zorn.

Magyarországon nagy érdeklődést mutattak Ragnar Östberg építésze iránt, különösen imponálónak tűnt a Stockholmi városház (1923) – egy monumentális díszépület az egész ország számára. A városháza főtermében, a Kék teremben, tartják meg minden évben december 10-én az ünnepélyes Nobel-vacsorát.

Det fanns ett stort intresse i Ungern för Ragnar Östbergs byggnadskonst, särskilt imponerande tycktes Stockholms stadshus (1923) – en monumental högtidsbyggnad för hela riket. I huvudrummet, Blå hallen, dukas den festliga Nobelmiddagen upp varje år den 10 december.

Szövetségéhez (SMOSZ). Ma Stockholm mellett, Brommában található a „Magyarok háza“, egy szép régi favilla, a magyar kultúra és szociális élet egyik fontos találkozóhelye. A svéd-magyar egyesületekben különösen előtérbe került a kulturális tevékenység, elsősorban a magyar ünnepek kapcsán. Budapesten 1991 óta működik a Magyar-Svéd Baráti Társaság. Célkitűzése, hogy a svédül tanuló és már svédül tudók számára közelebb hozza az élő svéd nyelvet és kultúrát. A

Redan tidigt började svensk-ungrarna publicera egna tidningar och organisera sig i olika typer av föreningar. Höjdpunkten var 1960-talet när ett sextiotal föreningar var verksamma i Sverige. Under 1990-talet återstod ett tjugotal, av vilka den övervägande delen var anslutna till Svensk-ung-rarnas landsorganisation, SMOSZ. I Bromma strax utanför Stockholm finns numer också ett "Ungerns hus", en vacker gammal trävilla som fungerar som samlingsplats för ungersk

Magyarországon tartózkodó svédek és skandinávok a Skandináv Társaság (Skandinaviska Föreningen) keretében találkoznak. Néhány éve megalakult a SWEA (Svéd Nők Világszövetsége) Budapest is. A három egyesület között kiváló a kapcsolat, számos közös rendezvényük van, például a Luca-nap és az első adventi istentisztelet. Élő példa a svéd-magyar kulturális kapcsolatok megvalósítására.

A háború után számos magyar művész érkezett Svédországba, ahol tevékenységüket tovább folytatták. A legismertebb svéd-magyar képzőművész Nemes Endre és Rothman Lenke. Az írók közül Thinsz Géza, Csatlós János (aki kitarító munkával elérte, hogy Carl Michael Bellman svéd „nemzeti dalnok” dalai kiváló magyar fordításban megjelenjenek), továbbá a ma is aktív Márky Ildikó tűnnek ki. Az utolsó években a nevezetesebb magyar írók, többek között Konrád György, Eszterházy Péter és Nádas Péter műveit fordították le svédre. Miután 2002-ben Kertész Imrénének ítelték az irodalmi Nobel-díjat, határozottan nőtt az érdeklődés a magyar irodalom iránt. Kertész Imre regényei nagy példányszámban fogytak. Magyarországon is rendszeresen adnak ki svéd irodalmat, pl. Torgny Lindgren, Agneta Pleijel és Göran Tunström regényeit. Természetesen a világirodalom más nyelveihez viszonyítva a svéd-magyar fordítások viszonylagosan szerény számban jelennek meg mindkét országban. De mégis említésre méltó, hogy a legismertebb magyar, illetve svéd XX. századi írók művei kiváló fordításban olvashatók.

A svéd-magyarok ma nagy számban térnek vissza volt hazájukba tanulni, dolgozni vagy végleg letelepedni. Néhány művész is élt azzal a lehetőséggel, hogy az új országban szerzett tapasztalataival visszatérve Magyarországra a két kultúrát egymással mind jobban megismertesse. Egyikük Hilda Hellwig, az ünnepelt svéd-magyar színházrendező, aki az elmúlt években a Budapesti Katona József Színháznál dolgozott. A tekintélyes társulat vendégjátékaival Svédországot is meglátogatta az 1990-es évek folyamán.

Magyarország komoly zenei hagyományokkal rendelkezik, s ez jól érzékelhető a svéd-magyarok körében is. Ha magyar nevet keresünk a koncertműsorokban, nemcsak zeneszerzők, Bartók Béla vagy Kodály Zoltán neve bukkanhat fel, hanem sok kiváló zenészé is. Gyakorlatilag minden svéd szimfonikus zenekarnak legalább egy tagja magyar: A legismertebbek talán Lavotha Elemér gordonkás, Sólyom János zongorista és unokaöccse, Stefan Solyom, aki ünnepelt karmester. A

kultur och socialt umgänge. Just de kulturella aktiviteterna har ofta hamnat i förgrunden i de svensk-ungerska föreningarna, gärna i samband med ungerska högtider. I Budapest finns sedan 1991 den Ungersk-Svenska Föreningen vid sidan av Skandinaviska Föreningen och Föreningen SWEA-Budapest. De tre föreningarna organiserar gemensamma aktiviteter som till exempel traditionellt luciafirande, och fungerar som kulturella och sociala mötesplatser för svensktalande i Ungern.

En rad konstnärer anlände till Sverige under efterkrigstiden och blev verksamma här. De kanske mest välkända ungerska bildkonstnärerna är Endre Nemes och Lenke Rothman. Bland författarna märks Géza Thinsz, János Csatlós (som såg till att nationalskalden Carl Michael Bellman blev översatt och utgiven i Ungern) och den idag verksamma Ildikó Márky. På senare år har många av de stora moderna ungerska författarna översatts till svenska, bland dem György Konrád, Péter Esterházy och Péter Nádas. Med Nobelpriset i litteratur till Imre Kertész 2002 ökade intresset markant för ungersk litteratur och Kertész romaner sålde i stora upplagor. Även i Ungern sker en regelbunden utgivning av svensk litteratur, på senare tid av till exempel Torgny Lindgren, Agneta Pleijel och Göran Tunström. I jämförelse med publicerandet av annan världslitteratur är denna utgivning naturligtvis relativt sett

Gyerekek a Langlet Valdemár iskolából a magyarországi svéd cégeknek lucanapi ünnepséget szerveznek.

Barn från Valdemar Langlet-skolan i Luciaåg för svenska företag i Ungern.

Budapesti panoráma | Utsikt över Budapest

Magyarországon született Maros Miklós az aktívabb svéd zeneszerzők közé tartozik. A magyar zenével kapcsolatban említésre méltó, hogy Magyarország talán legnevesebb jelenkori zeneszerzője, Ligeti György tíz évig dolgozott vendégprofesszorként a Stockholmi Zeneakadémián. A „Le Grand Macabre“ című operájának ősbemutatójára a Királyi Stockholmi Operában került sor 1978-ban, s 2004-ben Ligetinek ítelték a nívós Polár-díjat.

Ne felejtkezzünk meg a magyar származású sportolókról sem, akik az évek folyamán Svédország színeiben versenyeztek. Néhány magyar nyugatra menekülve a háború után érkezett. Vagy a svéd kézilabdaválogatottban játszó Tóth Mátyás, aki 1950-ben egy német menekülttáborból VI. Gusztáv Adolf svéd királynak köszönhetően került Svédországba. A kiváló svéd-magyar sportolókhöz tartozik még Horváth György öttusázó, Nagy Erzsébet tornász és Rerrick Béla vívó és

liten i båda länderna. Att huvuddelen av de största såväl ungerska som svenska 1900-talsförfattarna finns översatta till respektive språk är ändå något ganska anmärkningsvärt.

Idag återvänder många svensk-ungrare till sitt förra hemland för att studera, arbeta en tid, eller slå sig ner för gott. Också en del konstnärer har tagit vara på denna möjlighet, att med erfarenheter från sitt nya hemland i bagaget återvända till Ungern för att där låta kulturerna mötas. En av dessa har varit den uppmärksammade teaterregissören Hilda Hellwig, som under senare år arbetat med uppsättningar vid Katona József-teatern i Budapest. Samma välrenommerade teater har besökt Sverige med flera gästspel under 1990-talet.

Att Ungern är ett land med långa musiktraditioner märks tydligt bland svensk-ungarna. Den som letar efter ungerska namn i konsertprogrammen, upptäcker snart att det inte bara är kompositörer som Béla Bartók eller Zoltán Kodály som

vívóedző. A magyar származású Anders Limpar, akit Svédországban ugyan kevesen tekintenek magyarnak, az ország egyik legsikeresebb labdarúgója volt az 1990-es években, sokszor játszott a válogatottban.

Tudósok és oktatók

A tudomány és az oktatás területén is fellelhető számtalan svéd-magyar vonatkozás. Ez elsősorban cserekapcsolatokat jelentett. Kezdvé Hedwig Jánossal, a úttörő svéd botanikus Carl von Linné egyik tanítványával, akit a Svéd Királyi Tudományos Akadémia tagjává választottak, egészen Klein Éváig és Györgyig, akik Svédország legjelentősebb rákkutatói közé tartoznak napjainkban.

A XX. században számos magyar Nobel-díjas dolgozott hosszabb-rövidebb ideig Svédországban. Szent-Györgyi Albert világhírű biokémikus, a C-vitamin felfedezője, aki 1937-ben kapott Nobel-díjat, a második világháborút például svéd állampolgársággal vészelté át Magyarországon. Néhány svéd

Szent-Györgyi Albert 1937-ben kapott fiziológiai, illetve orvostudományi Nobel-díjat a C-vitamin felfedezéséért.

Albert von Szent-Györgyi fick Nobelpriset i fysiologi/medicin 1937 för sin upptäckt av C-vitaminet.

Anders Limpar Svédország egyik legismertebb fotballklubban játszik.

Anders Limpar spelar för en av de främsta fotbollsklubbarna i Sverige.

finns representerade, utan även en rad framstående musiker. I allmänhet verkar det finnas minst en ungrare i varje svensk symfoniorkester. Mer namnkunniga är cellisten Elemér Lavotha, pianisten János Solyom och hans brorson Stefan Solyom, som blivit en firad dirigent. Den ungerskfödde Miklós Maros hör dessutom till de mer aktiva svenska kompositörerna. I samband med ungersk musik i Sverige kan också nämnas att Ungerns kanske allra mest berömda idag levande kompositör, György Ligeti, var verksam som gästprofessor i Stockholm under drygt tio år. Hans opera Den stora makabern uruppfördes på Stockholmsoperan 1978 och 2004 belönades Ligeti med det prestigefyllda svenska Polarpriset.

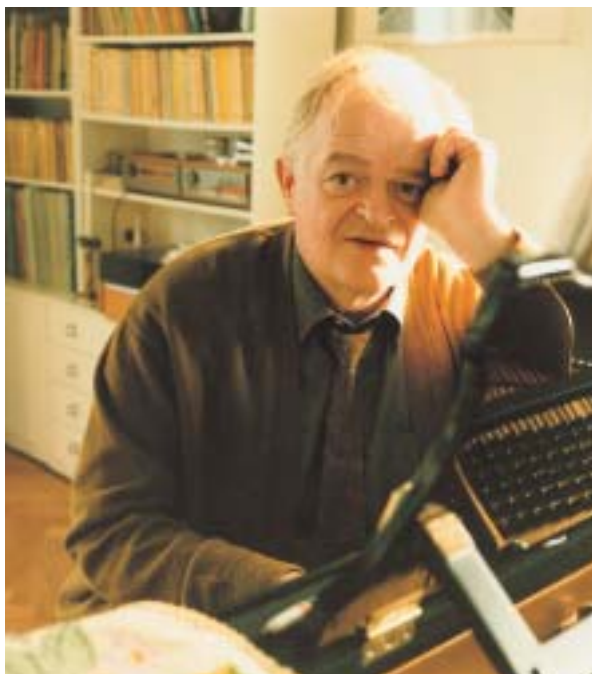
Inte att förglömma är de idrottsmän och -kvinor med ungerskt ursprung som tävlat för Sverige genom åren. En del ungrare som valt att hoppa av till väst anlände efter kriget. Genom kung Gustav VI Adolfs försorg kom till exempel lands-

tudós a Magyar Tudományos Akadémia tagja lett. Svédország egyik legismeretesebb agysebésze, Herbert Olivecrona a magyar irodalom egyik klasszikus regényében is szerepel. Karinthy Frigyes *Utazás a koponyám körül* című regényében bukkan fel. Karinthynek agydaganata volt, és Stockholmba utazott, ahol Olivecrona végezte el a szükséges műtétet. Karinthy sajnos csupán egy évvel élte túl az operációt. Ez a regény viszont az egyik legkedveltebb műve, és svédül is megjelent.

Számos csereprogram működik a két ország akadémiái, egyetemei és főiskolái között. Az első csereprogramokról szóló szerződést 1967-ben kötötték, azóta diákok és vendégkutatók hosszabb ideig tartózkodhatnak a másik országban, hogy ott tanuljanak vagy kutassanak. Ma számos angolnyelvű képzést kínálnak mindkét országban, és a csereprogramokon kívül sokan saját szervezésben is tanulnak. Magyarországon különösen nagy számban képviseltek magukat a svéd orvostan-

Sólyom János kiemelkedő zongoraművész aki a TV-ből is jól ismert.

János Solyom, en framstående konsertpianist som även gjort sig känd i TV-sammanhang.

lagsspelaren i handboll Mátyás Tóth till Sverige från ett tyskt flyktingläger 1950. Andra framgångsrika svensk-ungerska idrottare har varit femkamparen György Horváth, gymnasten Elizabeth Nagy och Béla Rerrick, legendarisk fäktare och fäktningstränare. Även den framgångsrika fotbollsspelaren Anders Limpar, liksom tennisspelaren Niklas Kulti, vilka få i Sverige kanske betraktar som ungrare har faktiskt ungersk bakgrund.

Våra vetenskapsmän och bildningsresande

Inom vetenskap och utbildning finns glädjande nog en lång tradition av utbyten och kontakter mellan svenskar och ungrare. Från Linné-lärjungen János Hedwig, som valdes till medlem av Kungliga Vetenskapsakademien i Stockholm, till svensk-ungrarna Eva och Georg Klein, två av Sveriges i dag allra främsta cancerforskare.

Flera ungerska nobelpristagare har varit verksamma i Sverige under kortare eller längre perioder under 1900-talet, och den världsberömda biokemisten Albert von Szent-Györgyi, som upptäckte C-vitaminet och fick nobelpriset 1937, hade svenskt medborgarskap under andra världskriget. En rad svenskar har blivit medlemmar av ungerska vetenskapsakademien, och en av Sveriges mer berömda hjärnkirurger, Herbert Olivecrona, finns till och med omskriven i en av den ungerska litteraturens verkliga 1900-talsklassiker. Det är i Frigyes Karinthys självbiografiska roman *Resa runt min skalle* som Olivecrona dyker upp. Karinthy hade nämligen drabbats av hjärntumör och behövde opereras, varpå färden gick till Stockholm där Olivecrona fick utföra operationen. Tyvärr, bör kanske tilläggas, överlevde inte Karinthy mer än något år efter operationen. Boken han skrev hör däremot till de mer omtyckta i hans produktion och finns även översatt till svenska.

Många officiella utbyten har gjorts mellan länderna, såväl mellan akademier som mellan universitet och högskolor. Det första avtalet för utbytesprogram slöts 1967 och sedan dess har ungerska och svenska utbytesstudenter och gästforskare kunnat vistats i varandras länder en längre tid för att studera och bedriva sin forskning. I dag ges många utbildningar på engelska i bägge länder, och utöver utbytesstudenterna reser många också för att läsa på egen hand. Särskilt välrepresenterade är svenska läkarstudenter i Ungern, som tillsammans med andra svenska studerande uppgår till omkring 170 årligen. Man kan faktiskt tala om en liten skandinavisk student-

hallgatók, akik más magyar egyetemek svéd hallgatóival együtt összesen évente kb. százhetvenen vannak. Sőt Budapesten kis skandináv egyetemista kisebbségről is beszélhetünk, mivel a külföldi hallgatók között számos norvég is van.

Ma sok fiatal magyar fordul érdeklődéssel Svédország és a svéd nyelv felé. Jelenleg kb. száz diák tanul svédül az ELTE Skandináv Nyelvek Tanszékén Budapesten, ami viszonylagosan magas számnak tekinthető a kis nyelvek körében. A helyekért kemény a verseny, mivel évente csak húsz új hallgatót vesznek fel. Svédországban a lundi és az uppsalai egyetemen lehet magyarul tanulni. A magyar szakosok túlnyomó része már az egyetemi tanulmányok megkezdése előtt közvetlen kapcsolatban áll a magyar nyelvvel, mivel nem ritkán egyik vagy mind a kettő szülő magyar.

Ma már mind a svédeknek, mind a magyaroknak lehetősége van rá, hogy különböző EU-ösztöndíjak segítségével felkeressék egymás országait, és ez a lehetőség egyre nagyobb az EU-csatlakozást követően. Az egyetemek, főiskolák és kutatóintézetek közötti cserék kétségtelenül mindenképpen erősítenék a már létező kapcsolatokat, amelyek a jövőben még rendszerebbek lehetnek.

Eva és Georg Klein Svédország legjelentősebb rákkutatói közé tartoznak.

Georg och Eva Klein, två av Sveriges i dag främsta cancerforskare.

koloni, eftersom det också finns åtskilliga norrmän bland de utländska studenterna i Budapest.

Det finns ett dokumenterat intresse för Sverige och det svenska språket bland många yngre ungrare idag. På institutionen för skandinaviska språk vid Eötvös Loránd-universitetet i Budapest studerar för närvarande omkring hundra studenter svenska, vilket måste ses som en hög siffra med tanke på vilket marginellt språk svenskan är. Konkurrenten om platserna är mycket hård, och varje år antas bara femton till tjugo nya elever. I Sverige finns möjlighet att studera ungerska vid universitetet i Lund och Uppsala. Den övervägande delen av ungerskstudenterna i Sverige har på något sätt en direkt anknytning till språket redan innan de börjar, inte sällan med båda eller en av föräldrarna från Ungern.

Redan i dag ges tillfälle för svenskar och ungrare att inom ramen för olika EU-stipendier besöka varandras länder, en möjlighet som blir större med ett ungerskt EU-inträde. Ett ökat utbyte mellan universitet, högskolor och forskningsinstitut skulle på många sätt fördjupa de kontakter som redan finns, kontakter som i framtiden utan tvekan kan bli än fler.

Magyarország

Terület: 93 000 km²

Legmagasabb pont: Kékes 1 015 m

Főváros: Budapest

Népesség: 10,1 millió

Nyelv: magyar

Államforma: köztársaság

Államfő: Mádl Ferenc köztársasági elnök

Miniszterelnök: a 2002-es választások óta Medgyessy Péter (független, a Szocialista Párt jelöltje)

Politikai pártok, parlamenti mandátumok megoszlása: Magyar Szocialista Párt (MSZP) 178, Fidesz Magyar Polgári Párt (Fidesz) 163, Magyar Demokrata Fórum (MDF) 23, Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) 20 és 2 független képviselő.

Kormány: baloldali koalíció, MSZP és SZDSZ.

Munkanélküliség: 5,9 % (2003)

Infláció: 4,7 % (2003)

Oktatási rendszer: kötelező általános iskola, 8 év. A tanulók 96%-a továbbtanul középiskolában, 3–5 évig, s ezek kb. egyharmada szerez felsőfokú végzettséget.

Gazdasági adatok: GDP: 84 milliárd USD, ill. 8 300 USD/fő (2003)

Legnagyobb import-/exportpiac: Németország

Pénznem: 1 magyar forint (HUF) = kb. 0,04 svéd korona (SEK)

Ungern

Yta: 93 000 km²

Högsta berg: Kékes 1 015 m

Huvudstad: Budapest

Befolkning: 10,1 miljoner

Språk: ungerska

Statskick: republik

Statschef: President Mádl Ferenc

Statsminister: Efter de allmänna valen 2002: Medgyessy Péter

(nominerad av Socialistpartiet, men ej partimedlem)

Politiska partier, mandat i parlamentet: Socialistpartiet (MSZP) 178,

Ungdemokraterna (Fidesz) 163, Ungerskt demokratiskt forum

(MDF) 23, Fridemokraterna (SZDSZ) 20 och 2 oberoende.

Regering: socialister och fridemokrater i koalition.

Arbetslöshet: 5,9 % (2003)

Inflation: 4,7 % (2003)

Ekonomi: BNP: USD 84 miljarder, resp. USD 8 300 per capita (2003)

Utbildning: obligatorisk grundskola 8 år, 96 % fortsätter till gymnasie-

skola 3–5 år, ungefär 1/3 av dessa tar universitetsexamen.

Största import-/exportmarknad: Tyskland

Valuta: 1 forint (HUF) = ca 0,04 SEK

Fontosabb történelmi események

896	Honfoglalás. A magyar törzsek Árpád fejedelem vezetése alatt letelepednek a Kárpát-medencében
1000	A megkeresztelkedett István király megkoronázása, államalapítás
1241–42	Tatárjárás
1526	A törökök Mohácsnál legyőzik a magyar hadsereget, az ország három részre szakad, a törökök és az osztrákok felosztják az országot
1699	A török hódoltság vége, Magyarország Habsburg fennhatóság alá kerül
1703	II. Rákóczi Ferenc szabadságharcot kezd a Habsburg uralom ellen
1848–49	Kossuth Lajos vezetésével újabb szabadságharc a Habsburgok ellen
1867	Kiegyezés, az Osztrák-Magyar Monarchia kezdete
1914–1918	I. világháború
1920	Trianoni békeszerződés. Magyarország kénytelen lemondani területének kétharmadáról a szomszédos országok javára
1939–45	II. világháború. Magyarország Horthy Miklós kormányzósága alatt Németország szövetségeseiként nagy veszteségeket szenved a keleti fronton. A németek 1944-ben megszállják Magyarországot. 600 000 magyar zsidót pusztítanak el. A Vörös Hadsereg felszabadítja, majd megszállja az országot
1947–48	A kommunista fordulat éve. Kialakul a szocialista egypártrendszer. Kollektivizálás és államosítás következik
1956	A magyarok fellázadnak Moszkva ellen. Nagy Imre, a szocialisták vezetője messzemenő reformokat követel. A forradalmat két hét után erőszakkal leverik. Mintegy 200 000 magyar menekül nyugatra
1988–89	Kádár János 1988-ban visszavonul, a következő évben meghal. Tömegtüntetések. Demokratikus választásokat ígérnek, megnyitják a határokat nyugat felé. A Szocialista Párt fokozatosan elveszti hatalmát
1990-es évek	Szabad, demokratikus választások. Megkezdődik a gazdaság privatizációja, mely átfogó társadalmi változásokat eredményez. 1990 tavaszán Magyarország csatlakozik a NATO-hoz
2002	A magyar Kertész Imrénnek ítélik az irodalmi Nobel-díjat
2004. május 1.	Magyarország az Európai Unió tagja

Viktiga händelser i Ungerns historia

896	Under hövdingen Árpád intar magyarerna det nuvarande Ungern.
1000	Den kristne kung Stefan kröns och landet enas.
1241	Mongolerna invaderar Ungern.
1526	Ottomanerna besegrar ungrarna vid Mohács och landet delas mellan dem och Österrike.
1699	Turkarna avträder Ungern till Österrike.
1703	Ferenc Rákóczi's frihetskamp mot det habsburgska styret.
1848–49	Ny resning mot Österrike under Lajos Kossuth.
1867	<i>Ausgleich</i> , den politiska överenskommelsen med Österrike som skapar dubbelmonarkin.
1914	Ungern går in i Första världskriget.
1920	Vid Trianon-förhandlingarna tvingas Ungern avträda två tredjedelar av sitt territorium till grannstaterna.
1938–45	Under amiral Miklós Horthy lierar sig landet med Tyskland och lider svåra förluster på östfronten. 1944 ockuperas Ungern av Tyskland. 600 000 ungerska judar mördas. 1945 intas Ungern av Röda armén.
1947–48	Den socialistiska enpartistaten skapas, kollektivisering och förstatligande följer snabbt.
1956	Ungrarna revolterar mot Moskva och socialistledaren Imre Nagy kräver långtgående reformer. Upproret slås ned med våld efter två veckor. Över 200 000 ungrare flyr till väst.
1988–89	János Kádár avgår 1988 och dör året därpå. Massdemonstrationer. Demokratiska val utlovas och gränsen mot väst öppnas. Kommunistpartiet förlorar gradvis makten.
1990-talet	Fria demokratiska val hålls. Ekonomin privatiseras med genomgripande samhällsförändringar som följd. Våren 1999 går landet med i NATO.
2002	Nobels litteraturpris tilldelas ungraren Imre Kertész.
2004	Ungern blir medlem i EU.

Svédország

Terület: 450 000 km²
Legmagasabb pont: Kebnekaise 2111 m
Főváros: Stockholm
Népesség: kb. 9 millió
Nyelv: svéd
Államforma: alkotmányos monarchia
Államfő: Carl XVI Gustaf (XVI. Károly Gusztáv) király
Miniszterelnök: Göran Persson (szociáldemokrata)
Politikai pártok, parlamenti mandátumok megoszlása:
Szociáldemokrata párt (s) 144, Mérsékelt (jobboldali) párt (m) 55, Néppárt (fp) 48, Kereszténydemokrata párt (kd) 33, Baloldali párt (v) 30, Centrum párt (c) 22, Környezetvédelmi párt (mp) 17
Kormány: Szociáldemokrata párt, kisebbségi kormány (az 2002-es választások óta)
Oktatási rendszer: általános iskola 9 év, 98 % továbbtanul középiskolában, 3 év, kb. 1/3 folytat felsőfokú tanulmányokat.
Munkanélküliség: 4,9 % (2003)
Gazdasági adatok: GDP 297,5 milliárd USD, ill. 33 130 USD/fő (2003)
Infláció: 1,4% (2004. január)
Legnagyobb export-/importpiac: USA, Németország
Pénznem: 1 svéd korona (SEK) = 100 öre = 28 forint (HUF)

Fontosabb történelmi események

800–1050	A vikingkor. A svéd vikingek keletre és nyugatra hódítanak, kereskednek
1000	A svédek a XI. században kezdenek áttérni a kereszténységre
1350	Magnus Eriksson király országos törvénye egyesíti az országot. A német Hanza-szövetség domináns helyzetbe kerül a svéd kereskedelemmel szemben, majd 200 évig tartja uralkodó helyzetét. Számos kereskedővárost ekkor alapítanak
1397–1521	Kalmari unió. Norvégia és Dánia uniót alkot Svédországgal
1523	Gusztáv Eriksson Vasa svéd királlyá koronázása
1527	A reformáció kezdete
1611–1718	Svédország nagyhatalmi korszaka
1630–48	II. Gusztáv Adolf király vezetésével a harmincéves háborúban Svédország a protestánsok oldalán harcol
1697–1718	XII. Károly uralkodása. Hadjáratoikat vezet Lengyelország és Oroszország ellen, majd 5 éven át Törökországban él száműzetésben
1721	Svédország elveszti a nagy skandináv háborút, és kialakulnak jelenlegi határai, de ekkor még hozzá tartozik Finnország és Pomeránia
1809	Svédország elveszti Finnországot, melyet Oroszországhoz csatolnak (valamint Pomerániát, ami 1814-ben részben Dániához kerül)
1814–1905	Unió Norvégiával
1818	Jean Baptiste Bernadotte francia tábornagyot 1810-ben trónörökösnek jelölik, majd 1818-ban XVI. Károly János néven királlyá koronázzák
1911	Általános választójog férfiaknak, majd 1921-ben nőknek
1914–18 és 1939–45	Svédország mindkét világháború alatt semleges marad
1986	Olof Palme miniszterelnököt meggyilkolják
1995	Svédország csatlakozik az EU-hoz

Sverige

Yta: 450 000 km²
Högsta berg: Kebnekaise 2 111 m
Huvudstad: Stockholm
Folkmängd: ca 9 miljoner
Språk: svenska
Statsskick: konstitutionell monarki
Statschef: Kung Carl XVI Gustaf
Statsminister: Göran Persson (socialdemokraterna)
Politiska partier, mandat i riksdagen: Socialdemokratiska Arbetarepartiet (s) 144, Moderata Samlingspartiet (m) 55, Folkpartiet, (fp) 48, Kristdemokraterna (kd) 33, Vänsterpartiet (v) 30, Centerpartiet (c) 22, Miljöpartiet (mp) 17
Regering: Socialdemokratisk minoritetsregering efter riksdagsvalet 1998.
Utbildning: obligatorisk grundskola 9 år, 98 % går vidare till gymnasieskola 3 år, drygt 1/3 går vidare till högre utbildning.
Arbetslöshet: 4,9 % (2003)
Ekonomi: BNP: USD ca 297,5 miljarder, per capita USD 33 130 miljarder (2003)
Inflation: 1,4 % (jan. 2004)
Största import-/exportmarknad: Tyskland, USA
Valuta: 1 krona (SEK) = 100 öre = 28 forint (HUF)

Viktiga händelser i Sveriges historia

800–1050	Vikingatiden. De svenska vikingarna reser i österled och västerled.
1000-talet	Sverige börjar kristnas.
1350	Kung Magnus Erikssons landslag enar landet. Det tyska Hansa-förbundet börjar dominera över svensk handel. Många handelsstäder grundas. Kalmarunionen mellan Danmark och Sverige.
1397–1521	Gustav Eriksson Vasa väljs till kung.
1523	Reformationen inleds.
1527	Stormaktstiden.
1611–1718	Under Gustav II Adolf deltar Sverige i trettioåriga kriget på protestanternas sida.
1630–48	Karl XII regerar. Leder fälttåg mot Polen och Ryssland, tillbringar sedan 5 år i Turkiet.
1697–1718	Sverige förlorar det stora nordiska kriget och antar nuvarande gränser inklusive Finland och Pommern.
1721	Avträder Finland till Ryssland (resp. Pommern till Danmark 1814).
1809	Union med Norge.
1814–1905	Franske marskalken Jean Baptiste Bernadotte utses till svensk tronföljare 1810 och kröns 1818 till Karl XIV Johan.
1818	Allmän rösträtt för män resp. 1921 allmän rösträtt för kvinnor
1911	Sverige är neutralt under båda världskrigen.
1914–18 och 1939–45	Statsminister Olof Palme mördas.
1986	Sverige blir medlem i EU.
1995	

Svéd Intézet

A **Svéd Intézet (SI)** állami intézmény, melynek feladata, hogy más országokban is megismertesse Svédországot, továbbá szorgalmazza és támogassa az információcserét a kultúra, az oktatás, a kutatás és a társadalom egyéb területein. A Svéd Intézet a svéd társadalommal kapcsolatos ismertető anyagokat jelentet meg különböző nyelveken. Ezek a kiadványok a svéd nagykövetségeken és külképviseleteken érhetőek el, vagy közvetlenül megrendelhetők a Svéd Intézettől.

Svenska institutet

Svenska institutet (SI) är en statlig myndighet som har till uppgift att sprida kunskap om Sverige i utlandet och att svara för utbyte med andra länder inom kultur, utbildning, forskning och samhällsliv i övrigt. SI har en omfattande utgivning av informationsmaterial om det svenska samhället. Dessa publikationer kan beställas direkt från Svenska institutet eller svenska beskickningar utomlands, och många finns tillgängliga på Sweden.se.

SI.

Svenska institutet

SVÉD INTÉZET

Box 7434, SE-103 91 Stockholm, Sweden

Tel + 46-8-453 78 00

Fax + 46-8-20 72 48

e-post: order@si.se

www.si.se www.sweden.se

Daniel Gustafsson magyar nyelvből és világirodalomtörténetből diplomázott, jelenleg a stockholmi Svéd Intézetben dolgozik projektvezetőként, illetve magyar irodalmat fordít svéd nyelvre.

Daniel Gustafsson, fil. mag. i ungerska och litteraturvetenskap, arbetar som projektledare vid Svenska institutet. Han översätter också ungersk litteratur till svenska.

Az írásban megjelent állásfoglalásokért a szerző egyszemélyben felelős.

Författaren är ensam ansvarig för åsikter som framförs i denna skrift.

© 2000 , 2004 Daniel Gustafsson és a Svéd Intézet / Svenska institutet

Fordítás / Översättning: *Harrach Ágnes*

Szerkesztő / Redaktör: *Inger Envall*

A kötetet tervezte / Formgivning: *Heli Tornainen, Typisk Form*

A borító képei / Omslagsbilder: *Mattias Edwall* – Emberek Stockholmban / Människor i Stockholm,

september 2000, valamint / samt: *Mats Bäckström* – Szabadság-híd / Frihetsbron, Budapest.

Térkép / Karta: *Per Thornéus*

Képszerkesztők / Bildredaktörer: *Daniel Gustafsson és Inger Envall*

Szedés / Layout och sättnig: *Pesek's Support*

Környezetbarát papír felhasználásával készült / Tryckt på miljövänligt papper

– 130g G-Print, 240g Invercote Creato

Nyomda / Tryck och repro: *Berlings Skogs, Trelleborg, Svédország / Sverige* 2001

ISBN 91-520-0637-9

